

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Fesztivál! Fesztivál! Fesztivál!

A XVI. Zsidó Nyári Fesztivál megnyitója

A megnyitóra páratlanul szép környezetben került sor, a Magyar Nemzeti Galéria kupolatermében. A helyszín nem protokolláris: a képtár ad helyet a Monet, Gauguin, Szinyei Merse, Rippl-Rónai című kiállításnak, amely impresszionisták és posztimpresszionisták műveiből ad válogatást. A képek nem jelentéktelen hányadát a jeruzsálemi Izrael Múzeum kölcsönözte.

Többször is elhangzott: az esemény egyre fontosabb, egyre ismertebb, ahogy Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz ügyvezető igazgatója fogalmazott, már nemcsak Európában, hanem a tengerentúlon is számon tartják. Jelezte ezt az is, hogy a megnyitón a magyar kulturális kormányzat és a diplomáciai testületek képviselői is jelen voltak, továbbá Tordai Péter, a BZSH és Heisler András, a Mazsihisz elnöke.

A vendégül látó képtár főigazgató-helyettese, Szűcs György köszöntőjében utalt arra, hogy a jelenleg nyitva tartó, a francia és magyar művészek egymásra ható képeiből összeállított kiállítást követően újabb, hasonló tárlat nyílik a közeljövőben: Chagall képeire Ámos Imre művei reflektálnak.

Izrael Állam törvényhozásának képviselőjében Joel Razbozov, a Kneszet Diaszpóra Bizottságának elnöke emlékeztetett arra, hogy „éljenek magyarországi és nem magyarországi, zsidó és nem zsidó vallású emberek bárhol a világon, a közös történelmi gyökereik összekötik őket. A kultúra sajátossága, hogy határokat átszelve a szolidaritás érzését kelti, összeköti a népeket és hagyományait”.

„A Zsidó Nyári Fesztivál egy olyan virágcsokor, amelynek szálai egyenként is gyönyörűek, de együtt pompázatosak” – üdvözölte a kultúra számos ágát bemutató programsorozatot a Mazsihisz elnöke. Joel Razbozov gondolatát vitte tovább Heisler András, fölidézve, hogy Taub Izsák nagyállói csodarabbi volt a szerzője a Szól a kakas már kezdetű, népdalként számon tartott melódiának – ami egyébként a Muzsikás együttes koncertjén el is hangzik. Ez a zsidó-magyar kulturális együttélés, a közös értékeremtés évszázadokra tekint vissza, hiszen kevesen tudják, hogy Rózsavölgyi Márk, Petőfi barátja, aki közkinccsé tette az első magyar körtáncot és a csárdást (ami Liszt 8. rapszódijának lett később a főtémája), Rosenthal Markusz néven született Balassagyarmaton. Heisler András hozzáfűzte még: „Említhetem Neumann Ferencet is, aki egy kávéházban írta meg a világ talán legszebb ifjúsági regényét, A Pál utcai fiúkat, és akit Molnár Ferencnek ismer a nagyvilág”, és ebbe a névsorba tartozik – a teljesség igénye nélkül – Szép Ernő, Korda Sándor, Déry Tibor, Zelk Zoltán, Méray Tibor.

Ilan Mor, Izrael Állam nagykövete hosszabb, szabad fogalmazású beszédeben fölemlítette, hogy a megnyitót megelőzően Zalaegerszegen járt az izraeli-magyar baráti társaságok találkozóján, melynek üzenete, hogy a barátság harc a gyűlölködés, az antiszemitizmus ellen. A Zsidó Nyári Fesztivál újabb bizonyítéka annak, hogy a magyarországi zsidó kultúra gyökerei

történelmieket, ezeket a gyökereket, a közös örökséget ápolni kell. Felidézte, hogy a művészetek, a tudomány, a kultúra, az irodalom milyen sok ághoz járultak hozzá magyar zsidók. A rendezvény emlékeztet arra, hogy mi volt – és hogy mi az, ami elveszett. Hozzáfűzte még, hogy a programsorozat nemcsak az európai zsidó kultúráról szól, de a 65 éves Izrael Állam kultúrájának legjavát is megmutatja. Zárásképpen mindenkinek jókívánságait fejezte ki a közelgő újév alkalmából.

Zoltai Gusztáv megnyitójában kiemelte: a Fesztivál azt a nagyon fontos gondolatot mutatja fel, hogy a zsidó kultúra a magyarnak integráns része, és hogy ez az ország a magyarországi zsidók hazája.

BJI

Kecskeméti vendégjáték az Átriumban

A Kecskeméti Katona József Színház vendégjátékában Réczei Tamás íróként-rendezőként szövevényes családfát, Goldsteint választva kortörténeti szempontból több évtizedet kívánt megmutatni, színdarabba illeszteni összes aktualitásával, meg- és átélési buktatójával és tabujával együtt.

A történet magvát a generáció fiatal házaspárjának (a rendszerváltás körül nagykorúvá vált legifjabb sarj és várandós felesége) bulijakor a falról va-

sem hoznak sem a vasárnapi ebédek során, sem később békét, megnyugvást és főleg megértést a generációk között.

Munkaszolgálat, az 50-es évek, disszidálás, megfigyelés-lehallgatás, a jeruzsálemi Eichmann-per, politikai egyet nem értés, hűtlenségek, többszöri válások stb. A második rész tartalmilag és érzelmileg is erősebb, kulturált alakítású karaktersablonokat láthattunk időbeli tematika, sorrendiség nélkül.

A férfi ösök tulajdonságai visszakösznek kapcsolatteremtés, a feleségekkel történő kommunikáció, az elmentmondást nem tűrő parancsolgatók, döntések során.

Egy interjúban a darab főszereplője, a nagypapát alakító Márton András azt mondta: „Kevés olyan művészeti alkotás van, amely ehhez a darabhoz hasonlóan a második világháborút elszenvető, majd a kommunista pártban az új élet reményét látó zsidókról szól. Az én korosztályom pontosan tudja, kikről, miről van szó, és mégis – valamiért erről nem beszélünk, pedig véleményem szerint a közönség vár erre a »szellemidézésre«.”

Nos, a Vasárnapi gyerekek tényleg aktuális témát boncolgat, tény, kicsit nehezen követhetően. Továbbgondolkodásra készítet, ami nagyon jó, ez elég ritkán ismérve egy-egy színházi estének: Volt-e, van-e, lesz-e szembenézés, kibeszélés, magyarázat és elfogadás? Az egy másik színdarab témája lehet.

-gáljuli-

egymással versengve próbálja elnyerni a menyasszony kegyeit. Tradíció a hagyományon belül a haragtánc: két házastárs asszony járja, miközben az egybegyűltek próbálják őket megbékíteni. Am az ő válaszuk mindenre a dacos „nein”, azaz nem, egészen addig, amíg a békítő tánc nem következik. Az esküvő után a klezmerek fáradtan, zsebükben sovány kis pénzzel, de szívükben örömmel bandukolnak haza. Azzal a jó érzéssel, hogy nem hiába fáradoztak: muzsikájukkal megteremtették a lagzi hangulatát.

Haszene – Az esküvő. Ez a címe a Budapest Klezmer Band ősbemutató koncertjének, amely az idei Zsidó Nyári Fesztivál nyitóestéjének eseménye a Dohányban. Jávori Ferenc, az együttes alapító vezetője, zeneszerzője, zongoristája konferálja fel egymás után a darabokat. A fenti mozzanatok is előre elmeséli, hogy a közönség értse a zenei cselekményt. Gazda Bence hegedűje és Kohán István klarinétja valóban kitesz magáért. A kivetítőn képsorok mutatják a hagyományos zsidó esküvő pillanatait. Micsoda mámor! A klezmerek mintha a mindennapok és az ünnepek összes mozzanatában megtalálnák az okot, amiért vigadozni lehet. Őket hallgatva minden perc örömforrás. Talán mert azt képviselik: az élet maga az öröm.

Az idén tizenhárom éves Budapest Klezmer Band ennek az alapeszmének a jegyében működik. Bár akadnak melabús jiddis nóták, ezek száma jóval kevesebb a pörgősekénél, pattogósakénál, az olyanokénál, amelyek tele vannak furfangos zenei humorral. Önkéntelenül veri rájuk a taktust a láb, ütemesen csattan a taps. Micsoda paradoxon! A mindig üldözött, pogromokkal sújtott, állandóan menekülni kényszerülő közép-kelet-európai zsidóság kiművelte ezt a muzsikát, az életöröm zenéjét. Mintha azt mondaná: csak azért is! Mert a vidámság, az öröm, a benne való együttlét erőt ad.

Széles körben elterjedt állítás szerint Odessza a világ humor-fővárosa. A szünet után tehát a tízes-húszas évek Odesszájára kirándulunk, abba a városba, ahol hajdan virágzó zsidó közösség élt, megadva a helyi kultu-

Dunai Tamás, a Madách Színház művésze méltó vendég. Ő énekl el a Ha én gazdag lennék kezdetű nótát a Hegedűs a háztetőn című musicalből. Fehér orosz ingben, mellényben, fekete kalappal a fején, közvetlenül és kedvesen. Nincs benne az a súlyosság, tömörszerűség, amely Bessenyei Ferenc előadását jellemezte, de éppen ez a könnyed göcögés ad új ízt az interpretációnak.

A klezmerek a Tatár tánc sodrásával indítottak, afféle „behúzó” technikával, szinte azonnal megteremtve a pezsgő hangulatot, amit végig tartanak is. Akad különleges zenei megoldás, például a Csak élek és nevetek című számban, amelyben a főszerepet ezúttal nem a klarinét, hanem a harsona játssza. Barbinek Gábor rengeteg zenei humort visz az amúgy is vidámsággal teli produkcióba. De Máthé László nagybőgője, Nagy Anna harmonikája és Véghe Balázs dobja, ütőhangszere, a ritmusszekció, bár látszólag meghúzódnak a háttérben, valóban nagyban rajta áll vagy bukik a végső siker. Nem csalódnunk bennük.

A Török táncban szintén a virtuóz klarinét fújja a talpalálót. Később részlet következik Fegya Getti című zenés darabjából, amelyet 2010-ben Pécssett adtak elő. A Hórát a zeneszerző a remény táncánál jellemzi, mondván: ez a muzsika azt sugallja, hogy egy népet fizikailag meg lehet semmisíteni, de szellemileg soha. A kultúrája megmarad, és mindig lesznek olyanok, akik felemelik a stafétabotot, hogy tovább vigyék.

Ezt teszi a Budapest Klezmer Band is, azzal a hittel, hogy muzsikájuk mindenkire szól. Mert nemzetközi-sége révén a zene képes rá, hogy hidat építsen az emberek között.

Rados Virág

A szívek királya a Dohány-zsinagógában

Magas labda az Éli, Élivel indítani. Ahogy meghallom az első hangokat, már potyognak a könnyeim. Így történik most is, a kántorkoncerten. Mendelssohn Szentivánéji álmának Scherzójá, a hangszeres nyitány után ezzel a behúzó taktikával kezdődik az ének-műsor.

A Dohány-zsinagógában az izraeli vendégelőadót, David D'Ort az Európai Salomon Sulzer Gyermekkoros (Ausztria – Magyarország) és a Magyar Operaház Zenekara kíséri. Lágyan, pont úgy, amilyen Szenes Hanna dala. A szöveg nyersfordításban körülbelül ennyit tesz: – „Istenem, Istenem, / Add, hogy soha ne érjen véget / A víz susogása, / Az ég villámlása / És az ember imája.”

„Séta Cezáreában.” Különösen megható éppen izraeli művésztől hallani a magyar származású mártír szerzeményét. Szenes Hannáét, aki vértanúhalált halt küldetése közben, amikor az üldözöttetés idején brit tisztként zsidók életét jött Magyarországra megmenteni. Alakjában a művészi törekvés és az elszánt bátorság egyesül. Izraelben nemzeti hősként tisztelik. Ma már nálunk is kezdik őt jobban megismerni.

A gyermekkoros halkan zümmög, a Magyar Állami Operaház zenészeit Eli Jaffe vezényli, szintén Izraelből. Mindig ámulatba ejt, amikor egy hirtelen idecsöppent karmester tökéletesen uralja az általa addig ismeretlen vagy alig ismert zenekart. Külsejében Jaffe Bilbóra emlékeztet, a bölcs és kedves hobbitra A Gyűrűk Urából. És ugyanolyan energikus is: elég néhány finom kézmozdulat, és a hangszerek, a muzsikusok tévovázás nélkül engedelmessé válnak neki. A zenekar szinte csögg rajta, Jaffe a legjobbat hozza ki belőle. Úgy árad a muzsika, mint valami folyam. Betölti a lelkeket.

David D'Or búbjajos figura, egy pillanat alatt meghódítja a közönséget. Még a manírjaiban is van valami ellenállhatatlan kedvesség. Harminc körülnek nézem, később tudom meg, hogy idén lesz negyvennyolc éves. Énekes, zeneszerző és dalszövegíró. A lélegzetünk is elakad, amint kontratenorját hallgatjuk: a vokális tartományban több mint négy oktávot tud kiénekelni. Nem csoda, hogy háromszor is megkapta az izraeli „Singer of the Year” – „Az év énekese” – díjat és a „Legjobb Énekes Előadó” címet is.

(Folytatás a 4–5. oldalon)

A bécsi és az izraeli kántor duettje

lamiért lekerült hatalmas, nagymamát ábrázoló festmény adja.

András „vasárnap születettként” látja őseit, képes kommunikálni velük, és ez a dramaturgiai eszköz teszi a darab első részét epikusá még úgy is, hogy a múlt század húszas éveitől a rendszerváltás idejéig több történeti és történelmi fordulatot érintve a hangsúly a helytálláson, a szembenézésen, a tolerancián van. Goldstein Emánuelból Stein Márton lett, haláltáborba került felesége Estellából Eszter néven élte tovább életét... fiuk meglehetősen infantilizmussal furcsa nyári táboroként mesélte az édesanyja mellett átélteket...

A keresett, majd meglelt bőrönd tartalma rengeteg sejtelmes iratot, dossziét rejt a nagypapa és felesége szerelmi levelezésén kívül is. A féltve őrzött titkok még „kiszivárogtatva”

Zsidó esküvő, egyetemes életöröm

Haszene (Az esküvő) címmel ősbemutató koncertet tartott a Budapest Klezmer Band a Zsidó Nyári Fesztiválon. A Dohány utcai zsinagóga már a kezdés előtt egy órával félig megtelt. A tömeg lelkesen ünnepelte a jiddis zenét, hiszen hangulata révén ez a műfaj bárkit megszólíthat, hidat építve az emberek között.

A zsidó esküvő legmagasabb pillanata, amikor a hüpe alatt a menyasszonyt és a vőlegényt összehadja a rabbi, majd a pohártörés szertartása után felhangzik a násznép ujjongó jókívánsága: „Mázál tov!” És kezdődik a tánc. A muzsikusok előbb az asztalhoz gyűlnek, a klarinétos és a hegedűs

rális élet alaphangját. Jávori Ferenc szerzeményei az ottani és akkori zsidó mindennapokat idézik fel, egy le-tűnt világnak állítva emléket. A Publicski (Perecek) című szám cselekménye a NEP-korszakban játszódik, amikor a Szovjetunióban még lehetett maszekolni. A történet lényege: a feketéző perecárus kofára lecsap az adóellenőr. Jávori orosz nyelvű énekkel kíséri zongorajátékát és együttesét, még hitelesebbé téve az atmoszférát. Szóba kerülnek az utánozhatatlan odesszai zsidó viccek, egy szerzemény a 20-as évek helyi tánciskolájába kalauzol, egy másik, kicsit melankolikusabb a Mjaszjojedovszkaja utcába. „Ulica mojá” éneklé Fegya. Az otthon édes képe vetül a hallgatóság lelki szeméi elé.

Megtartotta második ülését a Mazsihisz vezetősége

A nyár végi elnökváltást követő második vezetőségi ülés összehívására az őszi nagyünnepnek és a besűrűsödött közösségi programok miatt csak hosszabb egyeztetést követően került sor. A feltorlódtó témák miatt az elnök reggeltől délutánig tartó, „dupla” programot hirdetett meg. Az ortodox küldöttek kivül – akik előzetesen jelezték, hogy félünnepen nem tudnak csatlakozni a tanácskozáshoz – a vezetőség teljes létszámban jelen volt, beleértve a Rabbistület által új tagként delegált Kardos Péter főrabbit, akit ez alkalommal külön köszöntött az elnök.

A vezetőség tájékoztatást kapott a szervezet gazdasági átvilágítását célzó projektről. A pályázatok bontása megtörtént, a bontást a pályázattal megbízottakon kívül személyes részvételével egy rabbi is hitelesítette – amit a transzparenciát hirdető elnök fontosnak tartott kiemelni. A pályázatok szakmai kiértékelése október közepéig várható, a szolgáltatást végző vállalkozás kiválasztására vonatkozó döntést a Mazsihisz vezetősége fogja meghozni.

A vezetőségi ülés második napirendi pontjának meghívott vendége Gönci Péter, a szervezet biztonsági vezetője volt. Prezentációjában részletes tájékoztatást adott a Mazsihisz által működtetett biztonsági struktúráról. Külön részként tárgyalásra került az önkéntesek csoportjának fejlesztése, amivel kapcsolatban a vezetőségi tagok mind a személyi állomány erősítésével, mind a csoport új elhelyezésével és annak feltételrendszerével egyetértettek. A vezetőség támogatja a más hitközségekkel történő együttműködést az antiszemitizmus elleni harcban, többen azonban jelezték az elnöknek, a Mazsihisz együttműködési készsége ehhez nem elegendő, a partnerhitközség felől is várják a konstruktív lépéseket.

Heisler András elnök egy új kulturális projektet vázolt fel, mely a Goldmark Teremben működő állandó színház alapítására, az ún. Goldmark Színházra vonatkozott. A javaslat szerint a Goldmark Színház befogadó teátrumként működne, s rengeteg pozitív üzenetet tudna közvetíteni a társadalom felé. A vezetőség tagjai egyetértettek a felvetéssel, a gondolatot támogatták, azzal a feltétellel, hogy az ügyvezető igazgató pótolja a vezetőségi ülésre el nem készített pénzügyi-gazdálkodási feltételrendszer bemutatását.

A Mazsók elnöke által kezdeményezett, Feldmayer Péter kuratóriumi tagságából történő visszahívására vonatkozó javaslattal kapcsolatban érvényes, ám eredménytelen szavazást követően a vezetőségi tagok egyetértettek abban, hogy a Mazsók-kuratóriumot szükséges lenne egy fővel bővíteni annak érdekében, hogy a zsidó szervezetek közötti képviselői arányt a Mazsókban az egyensúly felé lehessen elmozdítani. A Mazsihisz elnökének kuratóriumi tagsága nem módosult. A Mazsihisz megteszi a bővítésre vonatkozó javaslatát a kormány képviselője felé.

Az ülésen a Mazsihisz elnöke részletes tájékoztatást adott a kormány által kezdeményezett *Holokauszt 2014* program tervéről és számos fontos

közéleti kérdéstről. A vezetőségi tagok jelentős aktivitással vettek részt az ülés munkájában, és döntöttek a novemberi vezetőségi ülés időpontjáról, illetve néhány fontos programjáról.

Háttér

A Mazsihisz vezetőségi ülésének tudósításával kapcsolatban munkatársunk megkereste Heisler András elnököt, interjút kérve a tervezett Goldmark Színház koncepciójáról.

ÜE: Elnök úr! Honnan jött a „Goldmark Színház” ötlet, kinek a javaslatára született meg a vezetőségi ülés előterjesztése?

HA: Megválasztásomat követően kerestem meg a Goldmark Színház alapításának ötletével Hegedűs D. Géza, a Vígszínház színművésze, a Színház- és Filmművészeti Egyetem tanára, Kosuth- és Jászai Mari-díjas, kiváló és érdemes művész társaival. Több egyeztetés is történt, a javaslatot az ügyvezető igazgató úr is érdeklődéssel fogadta.

ÜE: Milyen típusú színházat terveznek a Goldmark Teremben megvalósítani? Hogyan illeszthető ez a budapesti színházi életbe?

HA: A Goldmark Terem a zsidóság számára kultikus hely. Mindenki ismeri az előzményeket, az OMIKE megszervezését, működésének körülményeit. A háború alatt az OMIKE pártatlan önszerveződésre adott példát. Természetesen a mai környezet egészen más motivációkkal bír, de az OMIKE hagyományait nem szabad elfeledni. A Goldmark Teremben – a művészek elmondása szerint – egy nagyszerű színházi játszóteret lehetne létrehozni. Egy klasszikus befogadó színházat, ahol kisebb darabokkal, különleges intellektuális élményekkel egy, a budapesti színházi életben meglévő ürt lehetne betölteni.

ÜE: Mire számít az elnök úr, milyen kulturális-közéleti haszna lenne a színház létrehozásának, illetve milyen költségekkel jár majd a működtetése?

HA: Engedje meg, hogy külön válaszoljak a két kérdésre. Először beszéljünk a pozitív hozadékokról. A Goldmark Színház befogadó teátrumként működne, nem állandó társulattal. Nem kizárólag az alapítók saját műhelye lenne, ott játékerteret kaphatna számos más, a zsidó és a nem zsidó szellemi élet képviselője. Nyitottság a magyar, nyitottság a zsidó kultúra iránt, ez a Mazsihisz számára kulcsfontosságú lehet! Üzenet a „kávéházi értelmiségnek”, üzenet a közéletnek. A színház az OMIKE hagyományaira épülve jeleznék, a Mazsihisz elődei nyomában haladva szerepet kíván vállalni az ország, a főváros kulturális-szellemi életében.

Különösen fontos, hogy a Goldmark Színházat egy nagyszerű művész vezesse. A hazai zsidó közélet viharai – ha vannak ilyenek – az ő személyét nem érintik. Kiválasztása már önmagában fontos üzenetet hordoz. Művészi értékei, elkötelezettsége és barátsága közösségünk iránt nem megkérdőjelezhető. Ráadásul a Goldmark Színház megalapításával a Mazsihisz lépéselőnybe kerülhet a többi zsidó felekezettel szemben – ha

szükséges, a színházi-kulturális területen a mi szervezetünk kérheti fel őket együttműködésre. Ezzel a proaktív lépéssel a kezünkbe kerülhet a kezdeményezés egy rendkívül fontos területen.

A színházalapítással olyan célcsoportot lennénk képesek megszólítani, amely eddig egyáltalán nem foglalkozott a hazai zsidó szervezetekkel, vagy belső viharaink miatt inkább „elenségesen” nyilatkozott rólunk. A projekttel komoly szellemi bázist tudnánk magunk mellé vonzani, ami később erkölcsi sikereket vagy akár anyagiakban is megjelenő – gondolok itt az egy százalékokra és más közvetlen támogatásokra – eredményeket hozhat. De meggyőződésem, hogy még ezernyi pozitív hozadéka lenne terveinknek – ma még talán végig sem tudjuk gondolni azokat.

ÜE: Egyetértve az Ön által elmondottakkal, azért egy színházi fejlesztés sok pénzbe kerülhet. Lehet, hogy ez lenne az a „részlet”, ami a döntést befolyásolja?

HA: Közgazdászként természetesen tartom, hogy egy új intézmény létrehozását meg kell előznie a pénzügyi feltételek vizsgálatának, sőt, későbbi működtetésének hatástanulmányát is el kell végezni, hiszen egy intézmény megalapítása nem egyszeri beruházásból, hanem folyamatos tervezett gazdálkodásból áll. A vezetőségi ülést megelőző hetekben ezért kértem fel írásban az ügyvezető igazgatót a pénzügyi-gazdasági tervek elkészítésére, illetve a színház-működtetés jogi környezetének vizsgálatára. Meglehetősen „rosszul jött ki”, hogy ez elmaradt. Ráadásul Zoltai úr olyan elképesztő finanszírozási igényt lebegtetett meg félmilliárd forintos összeg bedobásával, ami joggal bizonytalanította el a vezetőségi tagokat.

Tudom, a színházalapítás költségekkel jár ugyan, de személyes meggyőződésem, hogy annak mértéke vállalható. Hozadéka sokkal több, mint az induláskor befektetendő összeg. A félmilliárdos összeg viszont egész egyszerűen képtelenség.

ÜE: Hogyan tovább, mi lesz a következő lépés?

HA: Azt tervezem, hogy külső, független szakértőt bízunk meg a pénzügyi tervezéssel. A vezetőség hatáskörében szeretném tartani az ügyet: a félmilliárdos blöff mindnyájunkat sokkolt. Ha sikerülne áthidalni az előzetes tervek megakasztó pénzügyi bizonytalanságot és ez a megvalósíthatóság irányába mutatna, akkor talán még van esély az eredeti tervek megvalósítására. Hegedűs D. Gézáék a Goldmark Színház bemutató előadását a budapesti gettó felszabadulásának 69. évfordulójára terveztük, mely lehetne akár a holokauszt hazai megemlékezés-sorozatának egyik nyitó eseménye is. Ez jelentős kormányzati, illetve más hazai és nemzetközi érdeklődésre tarthat számot – ami megint csak a Mazsihisz jobb hazai és nemzetközi pozícionálását segíthetné. Fontosnak tartom hangsúlyozni: a projekt pozitív üzenetet hordoz!

Körzeti kitekintő

Szeged

Szeptember 12-én megkezdődött a közel 2 hónapig tartó IX. Szegedi Őszi Zsidó Kulturális Fesztivál. Egy művészpáros, Kovács Tamás és Tundó Klára alkotásait lehetett megtekinteni az Új Zsinagóga Mártírtermében, majd 19 órától a Budapest Klezmer Band adott emlékeztető koncertet a nagyszámú érdeklődő számára. A fesztivált a hitközség elnökének köszöntőjét követően Solymos László alpolgármester nyitotta meg. Az eseményt megtisztelte részvételével Szabó Gábor akadémikus, a Szegedi Tudományegyetem rektora, több országgyűlési és önkormányzati képviselő és számtalan közéleti személyiség, a kulturális és tudományos élet jeles mecénásai, szereplői. Jelen volt és az ünnepeket is velünk töltötte Karyn A. Posner-Mullen, az Amerikai Egyesült Államok budapesti nagykövetségének közkapcsolati tanácsnoka.

L. A.

Pécs

Szeptemberben az Eszéki Zsidó Hitközség küldöttsége volt hitközségünk vendége. A zsinagógában Schönberger András főrabbi, Goldmann Tamás elnök, Halas Ilona, a Hagymány Szociális Alapítvány Kuratóriumának elnöke köszöntötte a vendégeket, Stark András alelnök mutatta be a zsinagógát. Ezt követően Goldmann Tamás vezetésével felkeresték a város zsidó emlékhelyeit. A program a székház nagytermében baráti beszélgetéssel fejeződött be, ahol meghallgatták Fodor Ernőné és Arnold Zsófi zenei műsorát.

A MAOIH üzenete az új évre

Szeptember 4-én este kezdődött a zsidó időszámítás 5774. esztendője. Hagymányuk szerint ez a teremtés hatodik napjának, az ember teremtésének emléknapja. Az embert a Teremtő saját képére és hasonlóságra formálta, ellátta őt a beszéd, a gondolkodás, a szabad döntés

Jó hangulat az iskola kultúrtermében

(Fotó: Vámos Róbert)

adományával, amelyek megkülönböztetik minden más élőlénytől. Az embert egyetemesnek teremtette, nem fehér-, nem sötétbőrűnek, nem nőnek, nem férfinak, nem gazdagnak, nem szegénynek. Mindenki egyenlő a szeme előtt. A Mindenható adományával az ember azóta él és visszaél. Szabad akaratának döntéseivel sokszor a rosszat választja, gondolatait nem „gondolja meg”, beszédét nem vigyázza. Az ember történelme során több értéket teremtett zavaival, mint kezével, és több pusztítást hozott nyelvével, mint fegyvereivel. Legtöbbet az emberi méltóságnak ártott, és árt ma is.

A Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközség az új évet a smirát hálalón, a megfontolt beszéd gondolatának szenteli. Magyarország minden lakosának, felebarátunknak, társunknak és testvérünknek örömmel, egészséggel és a kimondott szó súlyának tudatával teli évet kívánunk!

***

2013. szeptember 1-jén tartotta gyűlését a Magyarországi Autonóm Ortodox Izraelita Hitközség, ahol bemutatkozott Jichak Menahem Steif rabbi, akinek a dédnagyapapája (Joineszen Steif rabbi) szintén a Kazinczy utcai ortodox zsinagóga rabbija volt. Az elmúlt egy hónapban személyesen végigjárta az ortodox hitközség összes intézményét (bölcsházát, óvodát, iskolát, mikvét, zsinagókat, idősotthont). Megismerkedett az egyes intézmények vezetőivel és dolgozóival. Ellátogatott az ortodox temetőbe és megtekintette a kóser vágásokat is. Előadásában külön kitért arra, hogy a mikve szépsége és a kóserág magas színvonala nagyon lenyűgözte. Megkülönböztetett figyelmet szentelt a feleségével annak, hogy személyesen is megismerkedjenek a vallásos magyar zsidó családokkal. Bemutatkozó beszédét újévi jókívánásokkal zárta. A gyűlésen jelen volt a Mazsihisz és a BZSH vezetése is (Heisler András, Feldmayer Péter és Tordai Péter).

***

Nagy megtiszteltetés volt a Wesselényi utcai Amerikai Alapítványi Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium számára, hogy ellátogatott hozzájuk az Izraeli Jewish Congress Young Ambassadors csoportja, amely kiemelt figyelmet fordít a diaszpórában működő zsidó oktatási intézményekre. A látogatás során találkoztak az iskola vezetőivel, oktatóival és diákjaival is. A beszélgetések fő témája a zsidó közösség élete volt. A diákok angolul és héberül meséltek a hazai életéről, hétköznapiokról, majd közösen elmentek a Zsidó Nyári Fesztivál több programjára. A kapcsolatfelvételt annyira sikeres volt, hogy a delegáció tagjaival szinte napi kapcsolatban maradtak az iskola diákjai.

MEGHÍVÓ

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége közgyűlésére

2013. október 13. (vasárnap) 10.00 óra
(Budapest, VII., Síp u. 12. II. emelet Díszterem)

Napirendi pontok:

1. Elnöki beszámoló
(Előadó: Heisler András elnök)
2. A Mazsihisz 2012. évi zárószámának elfogadása
(A 2013. május 12-i közgyűlésen nem került napirendre, a beszámolót a májusban küldött anyaggal megkapták a képviselők.)
(Előadó: Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató)
3. A hiányzó vezetőségi tagok megválasztása
(Előadó: Kiss Henriett V.B. elnök)
4. Tájékoztató a Mazsihisz jelenlegi gazdasági helyzetéről
(Előadó: Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató)
5. Egyebek

Heisler András
elnök

Zoltai Gusztáv
ügyvezető igazgató

Sopronban volt a Mazsihisz elnöke

Szeptember utolsó hétfőjén, a szukkot zárónapjaival befejeződtek az őszi zsidó ünnepek felemelő napjai. Így történt ez Sopronban is, ahol a hitközség meghívására a szombathelyi és a mosonmagyaróvári közösség tagjai mellett a Mazsihisz elnöke is jelen volt.

Heisler András büszkén említette, hogy a soproni hitközség nyolc évvel ezelőtti újjászülésétől ő is ott bábáskodott. A korábban teljesen megszűnt hitélet helyett ma rendszeresek a péntek esti és az ünnepi istentiszteletek. Ahol még vannak gyökerek, azokból növényeket kell ápolni – mondta az elnök, utalva a helyi zsidóság megújulására. A szombatfogadást megelőzően a kile elnöke, Sándor Péter beszámolt a *Holokauszt 2014* megemlékezéssorozat helyi terveiről. A hitközség „Elfelejtett soproniak” címmel egy rendkívül látványos kiállítással kíván tisztelni az áldozat

ok emlékének, egyben felhívni a város lakosságának és a jelentős számú turistának a figyelmét a hetven évvel ezelőtti történetek borzalmaira.

Heisler András a soproni tagság kérésére részletesen beszámolt a kormány által tervezett megemlékezés-sorozat ismert részleteiről, valamint a Soproni Önkormányzatnál folytatott megbeszéléseiről, ahol Simon István alpolgármester és Dobos József jegyző fogadta a Mazsihisz és a soproni hitközség elnökét. Az alpolgármester támogatásáról biztosította a hitközséget a jövő évi megemlékezések lebonyolításában. A baráti hangulatú találkozó szövege kerületi „Paprátyi zsinagóga” felújításának ügye is. Az önkormányzat lépéseket tesz a templom állagmegóvása érdekében. Az épületet olyan műszaki állapotúra szeretnék fejleszteni, hogy ott lehetőség legyen vendégek fogadására, kulturális események rendezésére.

A péntek esti istentiszteleten telt ház és forró hangulat fogadta a vendégeket az imateremben. A tradicionális dallamokat Gara István kántor recitálta. Az esemény bőséges asztalokkal teli kidussal zárult.

Brigi boldog volt Auschwitzban

Mélyen eltemette magában, s még – volt férje kivételével – szűkebb családjá előtt sem beszélt soha gyermekkoráról Brigitte Höss, Rudolf Hössnek, az auschwitz-birkenau koncentrációs tábor egykori parancsnokának lánya. A hölgy csak most nyílt meg a sajtónak, s könyvet ír apja elfogásáról.

Terhes örökség

Brigitte Höss az USA-ban, Virgínia államban él. Ma már nyugdíjas, előtte több mint három évtizeden keresztül egy neves washingtoni divatszalonban dolgozott. Nemrégiben rákot diagnosztizáltak nála.

Brigitte-nek nem ez az egyetlen tragédiája. A 80 éves hölgynek azzal is meg kellett küzdenie hosszú életében, hogy feldolgozza: ő Rudolf Hössnek, az auschwitz-birkenau koncentrációs tábor hóhéparancsnokának lánya.

Rudolf Franz Ferdinand Höss 1900. november 25-én született Baden-Badenben, 1922-ben lépett be a náci pártba, 1934-ben pedig az SS-be. Az auschwitz-i tábor parancsnoki tisztét 1943 nyaráig – mint SS-Obersturmbannführer – Höss töltötte be. Höss nürnbergi kihallgatása során mondta el, hogy 1941 júniusában Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője személyes parancsba adta neki a zsidóság teljes fizikai megsemmisítését. Himmler céljának Auschwitzot jelölte ki, s tudatta Höss-szel, hogy minden további parancsot Adolf Eichmannról fog kapni.

A várost 1939. november 1-jén csatolták a Harmadik Birodalomhoz, 1940-től a nemzetiszocialista Németország számos koncentrációs táborát és egy megsemmisítő táborát épített a környéken. Höss itt a treblinkai megsemmisítő tábor felkeresésekor szerzett tapasztalatait tesztelte és „tökéletesítette” az 1942. januári wannsee-i konferencián elrendelt, a zsidókérdést rendező „végső megoldás” (Endlösung) értelmében. Legább 1,1 millió embert gyilkoltak meg Auschwitzban, legtöbbször zsidó volt, de 20 ezer romát és több tízezer

lengyel és orosz hadifoglyot is elgázoltak.

Brigitte Höss apja dicstelen múltját negyven éven át magában tartotta, és még saját családjának sem beszélt az auschwitz-i parancsnoknak a holokausztban betöltött szerepéről. Thomas Harding újságírónak három évbe telt, mire megtalálta az idős asszonyt. Brigitte jelenleg *Hanns and Rudolf* című könyvén dolgozik, amely azt meséli el, hogyan kapták el a britek 1946-ban az álneven, helyi gazdálkodónak öltözve bujkáló Hössöt.

Az SS-iratok szerint Brigitte Höss 1933. augusztus 18-án látta meg a napvilágot Rudolf Höss és Hedwig Hensel gyermekeként. A párnak öt gyereke, két fia és a három lánya született. Brigitte-nek egészen különleges gyermekora volt: a Balti-tenger mellett, egy farmon nevelkedett, majd – apja állomáshelyét követve – egyik koncentrációs táborból a másikba költözött, ahogy apja egyre feljebb és feljebb emelkedett a ranglétrán: Dachau előbb Sachsenhausen, majd Auschwitz követte.

1940 és 1944 között a család egy kétemeletes villában lakott Auschwitz határában – elég közel ahhoz, hogy a második emeleti ablakból rá lehessen látni a barakkokra és a régi krematóriumra. Brigitte anyja szerint otthonuk maga volt a paradicsom: szakácsok, kertészek, sofőrök, varrónők, fodrászok és bejárónők szolgálták ki őket, lakásukat pedig gyönyörű, zsidóktól rabolt bútorokkal rendezték be, és értékes műalkotásokkal ékesítették.

Új életet kezd

1945 áprilisában a Vörös Hadseereg közeledésének hírére Rudolf Höss és családjá északra menekült. A familia felbomlott: Hedwig és a gyermekek a tenger mellett, egy régi Szent Michaelisdonn-i cukorgyárban húzták meg magukat, Höss pedig személyazonosságot váltott, és a dán határhoz közel telepedett le, miközben mindannyian a megfelelő pillanatra vártak, hogy – több náci

vezetőhöz hasonlóan – Dél-Amerikába költözzenek.

Rudolf Hössöt végül a britek fogták el. Harding úknagybátyja, a harmincas években elmenekült német zsidó – akkor mint brit tiszt –, Hanns Alexander 1946. március 11-én verte fel álmából otthonában Hössöt, aki kihallgatói előtt tagadta, hogy ő lett volna az auschwitz-i koncentrációs tábor parancsnoka. Alexander ekkor felszólította Hössöt, hogy – azonosítandó a férfit – adja át neki a jegygyűrűjét, mire a férfi közölte, hogy nem tudja lehúzni az ujjáról. Alexander megfenyegette a vonakodó Hössöt, hogy ha valóban így van, levágják az ujját, végül a német beadta a derekát. A gyűrűn ott volt a két név: Rudolf és Hedwig.

Rudolf Höss volt az első magas rangú náci, aki elismerte az auschwitz-i tömeggyilkosságok tényét. A *kommandant* 1946. április 15-én jelent meg Nürnbergben a Nemzetközi Katonai Törvényszék előtt tanúként, majd átadták Lengyelországnak. Varsói perében halálra ítélték, 1947. április 17-én akasztották fel az Auschwitz I. krematóriumának közvetlen közelében.

Brigitte-nek az ötvenes években sikerült elhagynia Németországot, és Spanyolországba ment. A hosszú szőke hajú, gyönyörű nő egy Madridban dolgozó ír-amerikai mémekkel ismerkedett meg, akihez 1961-ben ment feleségül; két gyermekük született. A férfi elmondása szerint még ismerkedésük során mesélt Brigitte-nek apjáról, de családjá előtt némaságot fogadalmat tett. 1972-ben költöztek Washingtonba, majd Georgetownban vettek lakást, így megvolt az esély arra, hogy Brigitte végre új életet kezdjen. A divatszokmában helyezkedett el, azóta férjétől elvált, kétszer újraházasodott, testvéreivel – akik szintén nem beszéltek a család terhes örökségéről – tartja a kapcsolatot, s örül, hogy emberként, nem pedig mint Höss lányaként tekintenek rá.

Múlt-kor

Munkaszolgálatosok filmvászonra álmodva

Beszélgetés Gerő Péter filmrendezővel

Gerő Péter filmrendező – nem mellesleg a zuglói zsinagógakörzet világi vezetője – neve szakmai és mozi körökben ismerős lehet. Számos weboldalon olvashatók róla szóló és az alkotásaival kapcsolatos vélemények, jegyzetek, kritikák.

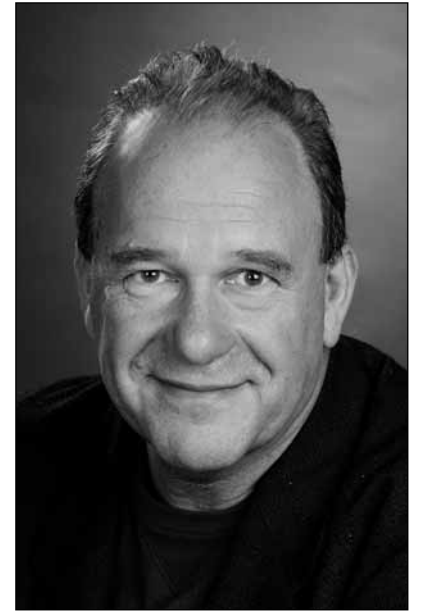
A vele készített interjúm régi ismeretségünk alapján „személyes”.

Idézet egy korábbi (2000) nyilatkozatából: „Nem látok a jövőbe, nem tudom, mit tartogat számunkra a XXI. század. Egy biztos: olyan filmgyárra lenne szükség, ahol a megrendelő igényei az elsődlegesek. Ma azonban rothadó paradicsomot árulunk a nemzetközi moziipar primór piacán. Nem véletlen, hogy senkinek sem kellünk. Eladható portékáink alig-alig vannak. De jellem újfent, hamar megtérülő állami beruházás nélkül nem is juthatunk jobb pozícióba. Ha a szándék nincs meg, ugyan hogy lehetne itt előrelépni?”

GP: Amikor a fenti sorok születtek, akkor a MAFILM igazgatóhelyettese voltam. Tenni akartam – már csak hivatalból is – a dicső múltú, akkor egyetlen filmgyár érdekében. Tervet készítettünk a modernizálásra, új műtermek építésére. Ötmilliárdot kértünk a közvetlen állami tulajdonú gyár fejlesztésére. Ígértük az öt éven belüli megtérülést, hiszen a korszerű gyár fogadhatta volna a külföldi nagy megrendelőket. Nem kaptunk, sőt megorroltak a vezetésre, úgyhogy elküldtek bennünket. Azóta épült, létesült öt magánfilmgyár, nekik bejött, a MAFILM tengődik.

GJ: 2013-at írunk. Miben és mennyiben változott a filmgyártás, a finanszírozás tekintetében, mi fémjelzi alkotásaidban ezt az időszakot?

GP: A filmkészítés pályázati úton működött a rendszerváltozás után, ahogy most is. Jól-rosszul. Nagyon nehéz „kiválasztottnak” lenni. Az igazán rossz a televíziók műsora és egyéb igénytelensége. Ezt tartalmi és

szakmai oldalról is igaznak érzem. 2000-től az MTV-nek készítettem egy tucat műsort, 2004-ig. Reality címmel hét éven át forgattam életükövető dokumentumfilm-sorozatot, amelynek technikai befejezéséhez nem kapok pénzt, mert nem hirdetnek megfelelő pályázatot. Néhány jelenet kivágva összeállítottam a Reality részletek c. filmet, amelyet sikerrel vetítettek a 2012-es utolsó Filmszemlén. A mű egy hosszabb verziója díjat nyert, és a támogató OSI könyvtárában megtalálható.

GJ: Napjainkban is ugyanazzal a hévvel ásd bele magad a társadalmi visszasságokba, az egyén és közösség diszkriminációjába, a periférián élők mindennapjaiba?

GP: Az előbb említett filmsorozat reprezentálja gondolkodásomat, az elkészítése csak erősített elkötelezettségemben, természetesen a nehéz helyzetben élők mellett.

GJ: Mi az, ami alkotóként most foglalkoztat?

GP: A családok széthullásáról szeretnék a közeljövőben forgatni. Amire most pénzt kaptam – na nem elegendő, mert saját elképzeléseim bővültek, illetve nem mertem elég pénzt kérni, félve az elutasítástól –, az a „Csodálatos férfiak, lapáttal” filmterv. Azokról a munkaszolgálatos apákról szól, akik a saját korukban is ismert emberek, művészek voltak, illetve a háború után született gyermekeikről, akik ma ismertek. Nem szeretnék most többet mondani, de ha valakinek vannak gondolatai a témával kapcsolatban, azokat szívesen fogadom. Sőt, segítséget is remélek az olvasóktól...

GJ: Péter, úgy gondolom, tedd most félre a szerénységet és a „pénec” is. Anélkül, hogy különösebb titkot elárulnál, az ötleteken kívül konkrét segítséget is remélsz olvasótáborunktól?

GP: 1970-ben, 49 évesen halt meg a Vígszínház remek színésze, Pálos György. Az ő édesapja, Patrovits Károly tartalékos főhadnagy minőségében, saját és családjá életével játszva, válságos helyzetben gyorsan határozva, nem bújva a „parancsra tettem” kényelmes és elcsépebb jelszava mögé, kettőszázötven halálra szánt zsidó munkaszolgálatost mentett meg, majd eltűnt örökre. A nyilvántartásokban nem akadtunk értékelhető adataira.

A filmemben szeretném megörökíteni ennek az igaz embernek a történetét. Örömmel fogadnám a túlélők hozzátartozóit, ismerőseit, akik tudhattak erről a nagyszerű tetteről.

A Holokauszt Dokumentációs Központ honlapján zsidómentőként olvasható Patrovits Károly neve...

GJ: Kívánom, hogy sikerüljön!

MTI

-gáljuli-

Sorsok Háza lesz a józsefvárosi pályaudvaron

Jövő tavaszra a kormány tervei szerint elkészülhet a holokauszt-emlékhely a józsefvárosi pályaudvaron – jelentette be Lázár János, a Miniszterelnökséget vezető államtitkár a Magyar Holokauszt – 2014 Emlékbizottság ülésén.

Mint mondta, két ügyet kiemelten kezel a kormány az emlékvéves kapcsán, azt, hogy az ország lehetőleg minél több pontján jöjjenek létre közösségi emlékhelyek, ahol a vézskorszakról szóló tudás fontosságára hívják fel a figyelmet. Ebbe a sorba illeszthető a józsefvárosi pályaudvarra tervezett intézmény is. A másik pedig az, hogy a gyermekáldozatokról hangsúlyosan emlékezzenek meg – tette hozzá.

Lázár János közölte: a kormányzat elfogadta a bizottság javaslatát, és a MÁV-ot arra utasította, hogy a pályaudvar projektjének megvalósításában vegyen részt, valamint felkérte Schmidt Mariát, a Terror Háza Múzeum főigazgatóját, hogy a pályaudvaron létesítendő oktatási központ tartalmát határozza meg, ennek érdekében pedig hozzon létre hazai és külföldi történészekből álló kutatócsoportot.

A kormány Fűrjes Balázs kormánybiztost azzal bízta meg, hogy 2014 tavaszára készüljön el a józsefvárosi emlékhely, amelynek megvalósításához ötmilliárd forintot rendelt, így a források teljes mértékben rendelkezésre állnak.

Az államtitkár arról is beszélt, hogy ezen az őszszegen felül a hazai civil szervezeteknek, a zsidó közélet szervezeteinek és az oktatási intézményeknek 1,5 milliárd forintot hoztak létre, hogy helyi szinten is lehetővé tegyék az emlékezést. Úgy fogalmazott: szeretnék, ha az emlékezést minden egyes oktatási intézetben elő tudnák segíteni.

Lázár János elmondta: az oktatási központnak

európai szinten is vezető intézménnyé kell válnia, és a külföldi fiataloknak is meg kell mutatnia a magyar történelem holokausztához fűződő pillanatait. Jelezték, hogy az UNESCO a magyar tematikus év fővédnökségét minden bizonnyal elvállalja.

Véleménye szerint a holokauszt emlékével szemben egyaránt veszélyes lehet a feledés és a relativizálás, ez ellen szeretnének fellépni a tematikus évben. Ezért kerestek egy „abszolút pontot”, amelyet a meggyilkolt gyermekek sorsában találtak meg.

Schmidt Mária közölte: szándékuk, hogy elsősorban a fiataloknak szóljon ez a kiállítás, amelynek világossá kell tennie, hogy mit jelent, amikor valakit megkülönböztetnek, megaláznak, és végül elveszik az életét. A kiállításon emberközeli példákat akarnak hozni, és az embermentőkre is emlékeztetni kívánnak.

Felhívta a figyelmet arra is, hogy oktatási programjuk keretében lehetővé akarják tenni, hogy az emberi sorsokba a gyerekek „belehelyezhessék magukat”. Az egykori vasútállomáson rendezik be a Sorsok Háza Európai Oktatási Központ elnevezésű új intézményt, az alagsorban pedig kiállítási teret nyitnak, amely a legmodernebb eszközökkel közvetíti a tartalmat.

Mint mondta, kiválasztják azokat a történeteket, amelyek azonosulási pontot adnak a fiataloknak, ennek érdekében nemzetközi tanácsadó testületet is felkértek.

Fűrjes Balázs elmondta: 17 ezer négyzetméteren zajlik majd az építkezés, egyebek mellett parkot, parkolókat hoznak létre. A régi állomásépület mementóként szolgál majd, a kiállítási komplexum pedig a föld alatt lesz, míg az épület előtt installációs tornyokat állítanak fel. Reményét fejezte ki, hogy az év vége felé elkezdhetik az építkezést.

Dávid Ilona, a MÁV elnök-vezérigazgatója megjegyezte: a csaknem 150 éves épület állaga jelentősen leromlott, de a beruházás anyagi feltételeit biztosítja a kormány. Kitért arra, hogy a pályaudvar épületében jelenleg is vannak szolgálati lakások, az ott lakók bérleti jogával és kiköltözésével kapcsolatban pedig méltányos megegyezésre törekednek.

Fesztivál! Fesztivál! Fesztivál!

(Folytatás az 1. oldalról)

Izrael legismertebb modern énekese egyaránt otthon van a pop, a rock, a táncdal, a folk, a klezmer, a jemeni imák, a liturgikus zene, a régi énekek, a klasszikusok, az opera és az eredeti olasz barokk áriák világában.

Most is magától értetődő természetességgel vált. Felcsendül az „Ávinu Malkénu” (Atyánk, Királyunk) kezdetű ima, a nagyünnephez közeledve, elul hónapjában, a megtérés időszakában igen aktuális módon. Aztán megint népszerű dal jön: „Sómá Jiszráél”. Előtte D’Or elmondja, reméli, Izrael meghallja e hangokat, és a közelgő új év jobb napokat hoz neki és minden országnak. Persze az „Arany Jeruzsálem” sem maradhat ki – a közönség addigra már meg van véve, sokan éneklék együtt a refrént Daviddal.

A populárisan barátokozó, a melankóliába is vidámságot csempésző izraeli vendég után komolyabb, tekintélyt parancsolóbb *Shmuel Barzilai* bécsi főkántor alakja és előadásmódja. Az ő felfogásában még a joviális jiddis nótákban is van valami vaskosság. Mint amikor a szülő a gyerekeknek énekel – Barzilai játékosan macskóra veszi a figurát, de azért érzékelteti, itt és most az övé a terep, amit hosszú évek munkájának gyümölcsként tudásával, felkészültségével hódított meg magának. Visszatérő vendége a Zsidó Nyári Fesztiválnak – két dal között el is mond egy viccet, amelynek Tel-Aviv mellett Budapest a helyszíne. Talán a legmeghatóbb darab a „Mámele”, a jiddis mámeről szóló ének, és persze ahogy a főkántor interpretálja: tele rajongó és elnéző szeretettel az anyá iránt, aki amíg él, a gyermeke javát keresi.

Mindezek után érdekes párosítás a népszerű énekes és a liturgikus zene tudorának kettőse. A duett azonban éppen a zsidó zenei hagyomány okán lehet sikeres, hiszen a zenetörténet nagy kántoregényiségei híresek voltak arról, hogy nemcsak a zsinagógában, de az operaszínpadon vagy a klezmerben is megállták a helyüket. D’Or és Barzilai így aztán remekül kiegészítik egymást. Majd ismét a bécsi kántorművész a színpad „A jiddis dal” című szerzeménnyel.

Harmadikként *Fekete László* főkántor, a házigazda lép a közönség elé. Egy interjúban azt mondta, amikor énekel, akkor a teste énekel. Azaz minden porcikájával arra törekszik, hogy a hallgatóság előtt megjelenítse a zenei mondanivalót. Így történik most is, az orgona kíséretében, amelynél *Dobszay Péter* ül. Fekete valóban szinte dallá lényegül át, amelyet zengő basszusával ad elő. Lélegzet-visszafojtva figyeljük az utolsó hangig. Utána, egy másodpercnyi katartikus csendet követően, kitör a tapsorkán. Nem akar elülni, a közönség sorraiból innen-onnan egyre hallani: „Bravo!”, „Skajach!”. A főkántor szokása szerint szerényen mosolyog – ez a mosoly nem az egóról, nem a személyes sikerről szól, hanem az adakozó örömről. Arról, hogy boldog, mert sikerült örömet szereznie szeretett közönségének.

„Szól a kakas már.” A zsidó zenei mősorok örökbecsű darabja ez a magyar népdal, amely egyszerűsége miatt dal is. Szinte minden előadó a műsorára tűzte már, az unalomig hallott – Fekete László előadásában azonban megújult, ő ugyanis hozzá tud tenni olyasmit, amit mások nem: a személyes érzéseit, vágyait, a melankóliát, a nosztalgiait, amely csak rá jellemzően forr egybe a reménytelen várakozással. A „Szól a kakas” most, a Dohány színpadán Fekete Lászlóé, és általa a miénk, külön-külön mind egyikünké. A mi bánatunk, a mi nosztalgiaink, a mi várakozó reménységünk.

Egymást váltják az énekesek. Visszajön David D’Or is. Furcsa volna hallani a zsinagógában az Őz híres dalát, a „Somewhere Over the Rainbow”-t („Valahol a szivárvány felett”), ha az előadó nem vezetné fel a darabot egy kis aktuális szöveggel. Azzal, hogy közeledik ros hájáná, ilyenkor mindig reméljük, hogy telje-

sülnek a kívánságaink. Ha nem is itt, a földön, hát valahol a szivárvány felett. A közönség tapsal fogadja az így módon bejelentett műsorszámot.

Sáná továb! – mondja a végén Eli Jaffe is. Lendületes kis szónoklatot tart arról, hogy ez az este az örömteli együttléte, a szeretete, a kölcsönös megértése és a toleranciáé, és hogy ez

Mindent énekel. Palya Bea

milyen örömmel töltötte el őt. Hasonló jókat kíván mindenkinek az új esztendőre. Majd a három énekes egymás mellé áll a színpadra. Mi más lehet a búcsúdál, mint a „Hávénu sálom áléchem”? Ezt a három szóból álló szöveget aztán tényleg mindenki tudja, így nincs akadály a közös éneklésnek, ráadásul kétszer egymás után. Önfeledten pattanunk fel a helyünk-ről, és tapsolva éltetjük az énekeseket, a karmestert, a zenekart, a kórust, magunkat, egymást. Mert a zene kortól, nemtől, származástól függetlenül mindenkit elvarázsol, és új életre kelt. Ő a szívek királya a művészetek között.

Rados Virág

Műfaja: Palya Bea

Palya Beát már nem kell felfedezni. Palya Beát újra meg újra fel kell fedezni. A Fesztivál első napi koncertjén az Urániában tartott baráti találkozót híveivel és rajongóival. Másféle nem is igen akad, aki egyszer hallja, beleszeret. A hangjába, a stílusába, a közvetlenségébe – tulajdonképpen Bea ezt pontosan érzi, hiszen tegezi a nézőit, és ez abszolút természetesenek hat.

Beáról (nem lehet csupán vezetőknévén emlegetni) már mindent leírtak, azt is, mikor és hogyan várta a babáját – hát ez az este egy világba szerelmes anya, egy magas hőfokon, folyamatosan izzó nő lélek kitarása volt. Azt ígérte, és meg is valósította, hogy új dalokat hoz, másfajta érzelmeket – de ez nem elfordulás, hanem óriási léptékű gazdagodás volt.

Vannak emberek, akiknek a műfaja: önmaga. A Palya-est ilyen volt, nehezen vagy egyáltalán nem beskatulyázható. Névsorolvasás-félével kezdődött (*Hívlak téged*), megfoghatatlan minőségű kiállítás, fohászok és (pozitív hangulata ellenére) egy sirató keveréke, mintha szellemeket idézne fel, hogy mind jöjjenek hallgatni őt.

A *Szabadon szárnyalnék* délszláv gyökerű boldogságtáncdallam, ami a változás határán álló ember kinyilatkoztatása: „Viszlát, régi, szia, új!” (magyarozta Bea). Szerelmes dal követte ezt, olyan megfogalmazásokkal, hogy „jobb, ha hagyjuk a szavakat”, és a folytatás tényleg szöveg nélküli, a dzsesszből ismerős *hottolásokkal*, néha valomiasos szövegtörredékekkel („szépek a pelyhek a füleden”). És íme, itt találkozhattunk igazán a világgal: a dallamból kibomló *Oly szép vagy nekem* (*Báj mir biszt du sein*) átalakul azzá, ami valaha is volt: jiddis szvinggő. Bea a világ minden nyelvén elrajongja szerelmét...

Aztán megénekelte bennünket, nézőket, kétszer is, ilyet Vass Lajos

tudott tenni a Felszállott a páva műsorokban. Na meg *Sebestyén Márta*.

Fohász követte a karéneklést: „Én Istenem, jó Istenem, mikor lesz szabad életem?” – hangzik el a kérdés, ami szintén átcsap valami leírhatatlanul szabad melódiába, kiáltásba, hörrenésbe, feleselni kezd a szaxofont (és minden mást) fúvó *Szokolay Dongó*

Balázssal, kicsúszik minden létező hangszínből és hangnemből, mint a zászló lobogása az erős szélben, olyan a hangja, aztán megint megszéldül.

Bea azt ígérte, az anyává válásról szólnak a dalai: Milyen nő, milyen szerető az, aki anya is egyben? Milyen az igazi női barátság? Milyen az, amikor csak ösztön és test van, amikor „alávet a vadállatom, gondolatom nekiadom”? Milyen az a csak anya és gyermeke közt létező összeolvadás szerelem? Szívfájdítóan szép széki dallam az *En is voltam* kezdetű, aminek szövegében egyszerre pofon út a záró sor: „Savas eső hull az égből”.

A profanizálás megismétlődik az *Emberállat* dalban: „Emlős leszek, lányt nevelek, /...nem törődök semmi mással / csak születő kis babámmal”, és ráébredünk, hogy József Attila hangján szólal meg a leendő anya. Olyan nagyon földhözragadt és gyönyörű megfogalmazásokkal, mint: „hasam-mellem dinnyenyagok” a zárás pedig: „elcsitul a fölfordulás / könnyű lesz az önfeladás”.

Nagyszerű zenészek kísérték Beát, Dongó mellett *Bodóczy Ernő* (bőgő), *Gerzson János* (világzenei, jórészt pengetős hangszerek), *Mogyoró Kornél* (ütők), *ifjú Tóth István* (gitár).

Mint egy jó dzsesszkoncerten, minden muzikus kapott sok-sok improvizációs lehetőséget, szólót a főszereplőtől.

Akinek minden porcikája maga a muzika, nem csupán a torka, az egész teste, a lelke énekel, muzsikál. Műfaja: Palya Bea:

BJI

Karinthy és Kézdy

A Fesztivál egyszerre akart tisztelni az erős, magvas humanista irodalom, továbbá a közelmúltban elhunyt Kézdy György és a színművészet által nagyon szeretett Karinthy Frigyes előtt. Ehhez adott volt Kézdy nagyszerű előadásában a Ki kérdezett? monológ felvétele, aztán *Székhelyi József* Karinthy-estje, tengelyében az Utazás a koponyám körül rövidebb szerkesztett részleteivel. Erre a vázra kellett *Szikszi Rémusznak* ráépíteni a Goldmark Teremben színe állított Karinthy-est anyagát.

Nem könnyű feladat, különösen, ha a szerkesztő Karinthy Frigyes komoly vonulatát akarja felmutatni. Maga az indító Ki kérdezett? is – Kézdy előadásában, vetítve – azonnal a nagybetűs Ember céljával szembesít: mit tehetünk a romlás, a veszélyek, a pusztulás ellen, meg tudjuk-e állítani, ha száguld felénk a történelem vonata. Kézdy, a sokat meg- és túlélt ember ordítja, sikoltja felénk: megmondta

előre, hogy nem lesz így jó, miért nem hallgattak rá. A videofelvétel sejt-hetően kevéssel a színész halála előtt készülhetett (habár még pécsi évei – 1966 és 77 – alatt szerkesztette egybe azonos című előadóját), de Karinthy csaknem száz évvel ezelőtti szövege teljesen mai kérdéseket feszeget. Ahogyan később a Hazám és „hazám” című írás is (*Bíró Kriszta* előadásában) napjaink magyarkodásának előképét mutatja fel a(z első) világháború vadracionizmusával.

Székhelyi Karinthy bőrébe bújva mutatkozik be (*Murányi Péter* szerkesztette az önálló estje anyagát), kedvesen, szórakoztatón rajzolja meg, a szellemes, játékos és roppant önértzetesen hiú író alakját, belegombolva a történetbe sok közismert anekdotát, amelyeket az író főleg saját temetése kapcsán mond el.

Karinthy Ferenc, a legendás Cini sok helyütt mesélte el, írta le, hogy Fricit (ő is így emlegette apját, vagy vezetőknévén) sokan és nagyon szerették, de mindig csak a humoristát akarták látni belőle, pedig zseni volt. Igaz. És főleg humanista. Mélyen belélatott korába, a jelenségéből felismerte a lényegit. Még a humoreszkjei is ezt a látásmódot tükrözték. A Lipót-város története (*Bíró Kriszta* ismertette) gonoszokdó paródia Lipócia újgazdag rétegéről. Háth-Bizony János a semmitmondás bajnoka, mindig megtalálja az alkalomhoz illő legrapósabb közéletet (*Fodor Tamás* keltette életre), és azt hihetetlen cirkalmazással vágja az arcunkba.

A költő Karinthy is hangot kapott: *Hegedűs D. Géza* mondta el (az írott verzióra támaszkodva) A rózsaszín terrort, ezt a groteszk, de egyáltalán nem mulatságos kiáltványt korának hűszéveseihez. Fodor Tamás pedig a Karácsonyi elégiával zárta a műsort. (Mindkettő elolvasásra, elgondolkodásra érdemes.)

Darvas Ferenc zongorázva-énekelve adta hozzá kíséretül a kor kupléit, hogy mégse legyen oly ménkü nehéz az egész anyag. De – ahogy Frici/Székhelyi fölemlgette – „egy kisebb falusi könyvtár polcait teleírtam”, nagy az életmű. *Szikszi Rémusz* sem rendezőként, sem szerkesztőként nem akart, nem mert húzni az egyes anyagokból. Így viszont kivilágított, hogy mennyit változott 80–90 év alatt az írás stílusa és terjedelme (esszé, publicisztika vagy vers, egyre megy), és főleg: mennyit csökkent a befogadó – néző, hallgató – türelme, tűrőképessége. A viszonylag kevés, de nagyméretű darabból álló szöveganyag komoly figyelmet igényelt volna, de a második óra végére már nem kapta meg.

Megesik, hogy a legjobb szándék ellenére sem az születik meg, amit az alkotók létrehozni kívántak.

BJI

A három mezzo

Volt ugye a három tenor, néha a három bariton is összejött, most a Dohány utcai zsinagógában pedig a három mezzo. Ezt pozitívumnak kell felfogni, főként mert fellépésük ürügye *Barbra Streisand*, akinek ötven éve jelent meg első lemeze (borzasztó ilyesmivel szembesülni), nagyszerű zeneszerzők írtak neki dalokat, okos szövegeket kért és kapott, amelyekkel el lehetett gondolkozni...

Rengeteg dalt énekelt lemeze, díjesével meghintett, sikeres filmeket készített vele. Tehát nehéz a nyomába érni. De nem lehetetlen. A három musicalszínes-énekes: *Szulák Andrea*, *Náray Erika* és *Polyák Lilla* idézte meg a fiatal és az érett Barbra válogatott dalait.

Aki ismeri az életművet, könnyen idézi föl a Hello, Dolly, a Funny Girl, az Ilyenek voltunk, a Yentl képeit, dallamait. Aki kevésbé, annak el kell képzelnie, hogy ezeket a számokat nem lehet csak erőből előadni. A sutógástól a csillárt leszakító fortissimóig minden bennük van. A zeneszerzők pontosan tudták, milyen torok az, amelyre szabható, tehát az Operett-színház három művésznének a teljes skálát kellett nyújtania képességeiből. Náray Erikaé szírnaló, szinte operai hang, legszebb szólója talán a So long

Dearie és a feledhetetlen Ilyenek voltunk című dala volt. (A hatásra rásegített, hogy a hetvenes években készült alkotás részletei kísérték előadását.) Polyák Lilla musicalesebb – persze ez csak a hangszínre utal, hiszen a Streisand-dalokhoz mindenből a maximumot kell nyújtani, és ez ment is. Szólói közül a nagyon ismert, korai People, a No More Tears és (kivételesen magyarul) a Papa, hallasz engem/Papa Can You Hear Me vitt el szinte a megkönnyeztetésig.

Habár három egyenlő erejű énekes színész volt jelent a koncertpódium-má előlépett templombelsőben, Szulák Andrea egyszerűen a 100%-os Streisand-élményt hozta. Magát adta, nem replika volt előadása, de óriási szóló-előadói tapasztalata még akkor is egy vonásnyival a partnerek fölé emelte, amikor duettet vagy tercettet énekeltek. Mozdulatai, megrebbező keze még teljes világításban is a zenés lokál intimitását adta a hatalmas térben.

A koncert meghirdetésében olvashattuk, a Stúdió 11 mutatja be a Streisand-dalokat, ami főszerepükre utal, de valójában főleg kiváló kísérei voltak az énekeseknek. Az ötven éve folyamatosan létező zenekar tömör bigband hangzását finom vonós együttes egészítette ki, emlékeztetve ezzel kicsit a korai Táncdalfesztiválok háttérbe helyezett zenekaira. Selyempuhán és orkászzerű erővel egyaránt meg tudott szólalni, amire még a templomter akusztikája is alaposan rásegített (olykor el is nyomva az énekes hangját). A néhány önálló megszólalási lehetőségéből kiemelkedett *Csepregi Gyula* több szaxofon- és *Rátótyi Róbert* zongoraszólója.

Tegyük azért hozzá: Szulák Andrea a Funny Girlből ismert My Mant énekelve egyszerűen letolta a rézkórust, az összes vonóssal együtt... A zsűfóláig telt zsinagógában Barbra egy kicsit köztünk volt.

BJI

A jiddis Atlantisz kincsei

Különleges műsorral kedveskedett a magyar közönségnek Sharon Brauner berlini énekesnő. Zenekarával Tango Apassionata címmel egy nagy csokort adott elő a Budapest Music Centerben – tradicionális zsidó énekek mellett világslágereket, orosz darabokat, még egy cigány dalt is. Mindet jiddisül.

Egy copfos lány Berlinből. Halacska. Egyszerű vonalú, ezüstpikkelyes fellépőruhájából, a szíve fölül előhúzza a kis cetlit, és nagy igyekezettel kiáltja a mikrofonba: „Szia, Magyarország!” Ami az ő kiejtésében „szio mogyororszagnak” hallatszik, de így is jó. Nagyon szusszan, hiszen az első és igazán nehéz lépést megtette. A többi már gyerekjáték. A dalok rendületlenül egymásutánjával, a lelkesedéssel, az odaadással az ujjá köré csavarja a közönséget. Mi pedig azon kapjuk magunkat, hogy lubickolunk az atmoszférában, amit ez az ezüstpikkelyes halacska hozott magával a Budapest Music Center modern, minimalista stílusú előadótermébe.

Tango Apassionata, azaz tango szenvedélyesen – és jiddisül. S bár a tangóban, bárhogy adják elő, mindig ott a szenvedély, hiszen az ennek a zenének-táncnak elengedhetetlen kelléke, *Sharon Brauner* megduplázza az elragadtatást. Nem ő esik bele, hanem minket bűvöl el. Ahogy jönnek a darabok, egyre inkább a torkomban dobog a szívem. Nem tudok számot adni róla, pontosan mit érek. Ez több, mint az előadó profizmusa, sőt, még csak nem is a hangjával teremt meg azt a sírós-nevetős hatást, ami mindenkit rabul ejt. Az előttem ülő hölgy ugyanúgy a szemét törölgeti, mint ahogy én küszködök a könnyeimel. Pedig a halacska hangja nem cseng kristályosan, nem idézi fel a pacsipta énekét. Olyan egyszerűnek hallatszik, hogy az emberben önkéntelenül felmerül: én is állhatnék a színpadon, én is lehetnék ez a lány, aki olyan a kócos hajával, mintha csak innen, a szomszéd házból szaladt volna át egy kis cseveje.

Pont ez a varázs lényege. Sharonban nincsen semmi manír, semmi megjátszás. Csak kiáll az em-

berek elé: itt vagyok, hozzátok jöttem, értetek élek. És teljes intenzitással, fáradhatatlanul lógok a szünet nélkül megtartott koncert alatt. Jiddisül énekel szinte mindent: a tradicionális zsidó dalokon kívül világlágereket is, például a Kabareéból vagy a Chicagóból. De akadnak héber nóták, sőt, egy autentikus cigány dal is.

Halacska időnként előveszi a hangszerét. Hol egy rózsaszín kis gitárt penget, hol aprócska trombitát fúj, akár egy kislány, hol a csörgődobja ritmusát követi. Zenekar is van mögötte, persze. Összeszokott csapatnak látszanak. Zongora, basszusgitár, dobok, szőlőgitár, szaxofon, fuvola. Időről időre valamelyiknek az improvizációja tarkítja a műsort. Mint amikor különleges fűszerrel ízesítenek egy különleges ételt, hogy még zamatosabb legyen.

Sharon Brauner német. Afféle multifunkcionális művész. Nyugat-Berlinben nőtt fel, annak az országnak a fővárosában, amely évszázadokon keresztül Európa egyik szellemi-kulturális központja volt, és az most is. Hároméves korában játszott először egy kis filmszerepet. Zeneiskolai tanulmányait ő maga finanszírozta, mégpedig úgy, hogy különböző berlini klubokban vállalt munkát. Évfolyamában a tanulás mellett rendezett, énekelt, éjjel pedig dolgozott. Nyakába vette a világot: egészen New Yorkig ment, hogy tudását tökéletesítse. Ott is végzett színészi tanulmányokat, és ott is fellépett helyi klubokban, éttermekben.

Az a típusú nő, aki öregen is „az a copfos lány” lesz – pedig valójában már most sem az. Nemrég múlt 44 éves. Utána sem néztem volna az életkorának, ha nem csodálkozom el az egyik dal felkonferálásakor: különleges szám következik, mondja, ez volt az első, amit jiddisül énekelt, mégpedig az édesapja születésnapján, majdnem húsz éve. Az öregúr most is elkísérte – a közönség soraiból, a nézőtér szélén fiatalos idős ember pattan fel, és sietős szerénységgel körbehaljong. Kísérőmmel pedig tájékozunk a szánkat: ez a férfi 90 éves?

Honnan van ez a tűz, ez a lobogás, ez a kiáradó adakozás? A nem mindennapi kettősség, amit csak nagyon kevés előadóművész tud: vidámság, melyben minden kergesége mellett ott bujkálnak a könnyek, és bánat, ami játszi könnyedséggel fordul át nevetésbe? Az érzés, hogy otthon vagyunk ezekben a dalokban, ebben a zenében? S nemcsak a híres, jól ismert Tumbalajkában (ültében is önkéntelenül ide-oda hajlong rá a közönség), hanem az eldugott stettől szőlőben is, amely csak annak fontos, és csak az ismeri, aki ott él. Sharon ennél a számnál leül, és az énekével mesél. Mesél az otthonról, egy faluról, ahol kis zsidók éltek, örültek és szomorogtak, voltak hétköznapijaik és ünnepeik. Ugyanúgy, mint nekünk. De a falu már nincsen meg – elnyelte a pusztulás, lakói odavesztek.

Honnan ez az otthonosságérzet? Talán a jiddiskájtban. Mondják, azt nem lehet megtanulni. Sharon Brauner netán így nevelkedett? Vagy őstehetség, aki ösztönösen ráérez, hol milyen hangulatot és abból mennyit kell adagolni? Nincs benne semmi magamutogatás, úgy lesz főhőse ennek az estének, hogy nem akar az lenni. Csak a dalokat akarja megosztani velünk, a zenét, a zsidó életérzést, a szeretetet. Magához ölel vele egy egész univerzumot, amelynek a jiddis az anyanyelve.

Sharon, az ezüstpikkelyes halacska nem egy letűnt világ hervóke. Ez a világ igenis létezik, nem veszt el. Az est rá a bizonyíték: nyelvben, zenéjével, kultúrájával ott van a szívünk mélyén. Mint valami víz alatti, kincses Atlantisz. Az otthonunk. És ez a berlini copfos lány most felhozta a felszínre.

Rados Virág

A szó és a hang, amely átrendezi a világot

Szó és Szaxofon címmel Esterházy Péter és Dész László műsorát hallhatta-láthatta a közönség a Goldmark Teremben. Az író az

Egyszerű történet vessző száz oldal című regényéből olvasott fel. A részletek között a muzsikuszaxofonjátéka tette még különlegesebbé az egyórás produkciót.

„Íme, egy friss, ropogós regény a tizenhetedik századról. Tehát történelmi regénynek kell lennie, mert hogyan is lehetne más, mint történelmi, ha egyszer a tizenhetedik században játszódik, de a huszonegyedik században írták? Írta – Esterházy Péter. – E. P.”

Esterházy Péter *Egyszerű történet vessző száz oldal – a kardozós változat* című regényéből olvas fel, a legújabb művéből. A Goldmark Terem pódiumán ül az asztalnál a rendezői bal oldalon, előtte mikrofon. Túlán, jobb oldalt Dész László vár a sorára, hogy megszólaltathassa a szaxofont. A programajánlóban az áll, az író és a muzsikusz régi barátok, nem először lépnek fel együtt. És hogy az Esterházy által szövegben megkezdett gondolatokat Dész fogja a hangszerével, maga alkotta dallamokkal befejezni.

De be lehet-e fejezni a regényrészleteket zenedarabkákkal? Aligha. Inkább feldúsítani lehet a jelentést – ahogy a szavak rakódnak egymás mellé a könyvben, úgy rakódnak egymás mellé a hangszerekből előcsalt futamok. Dész egy magyar népdalra készült, szaggatott variációval kezd, majd a végén egy egész barokk zenekart (vagy csak hegedűket?) imitálva fejezi be, s egyben rakja ki a műsor után a pontot.

A hallgató számára azonban éppen hogy nem került ki a pont – sőt, igazából csak most kezdődik a játék. A vágy, hogy elolvassuk a könyvet, meghallgassuk a lemezt. A terem előtt, a négyzet alakú asztalkánál, amelyen a regényt és a CD-t kínálják, az emberek veszik elő a pénztárcájukat, és viszik magukkal haza a műveket. Az egyszerű előadás inkább ízelítő, kedvcsináló, semmint kész performansz, nincs önmagában semmiféle lekerekített mondanója. Az üzenet a könyvtől és a zenétől: vigyél magaddal, mélyedj el bennem, tud meg, mire vagyok képes, ha teljes egészében megismersz, ha az otthonod, az életed része leszek.

Munkában a Mester. Lajkó Félix

Van ebben az eseményben valami üdítően anakronisztikus. Olyan, akár 15–20 évvel ezelőtt, amikor még nem pusztán marketing célból volt divat író-olvasó találkozót rendezni. Az író egyszerűen eljött, felolvasott a művéből, láthattuk-hallhattuk őt, a rendezvény a személyes együttlét végett született meg. Nem kellett a közösségi oldalon az alkotói profilt böngészni, létrejött a kapcsolat a hús-vér emberrel, hiszen ott ült az orrunk előtt, ugyanúgy két fül között egy fejfel, ahogyan mi vele szemközt.

Esterházy hozza a töle megszokott szerénységet, a csöndes modort, a kedves figyelmet a közönség iránt, amiben mindig van egy cseppnyi óvatosság, egyáltalán nem bántó, inkább megható távolságtartás. A személyiség autonómiája, amire ő mindig, minden körülmények között vigyáz.

Odesszai dallamok Fegyva tolmácsolásában

Ahogy nézem, hallgatom, lassan letelezek a tervről, hogy lefényképezkedjek vele a szeánsz után. Visszás volna – gondolom magamban. És az is eszembe jut, én mennyire rühellem, amikor valaki érdekből odaáll mellém, hogy a reflektorfényből, ami rám irányul, neki szintén jusson, remélve, akkor ő is csillogóbb lesz. Szóval nem, nem állok oda Esterházy mellé, a kis író a nagy oldalára. Parlagias volna, komikus.

Az emléket azonban, ami személyesen hozzá fűz, szívesen dédelgetem. Abban az évben történt, amikor megjelent a Harmónia Caelestis; ez a nagyszerűen megírt, remekbe szabott családtörténet. 2000-ben. El voltam tőle ragadtatva. És pont akkor kellett interjút csinálnom a szerzővel. Kis rovat volt, rövid szöveggel; arról szólt a dolog, hogy ismert emberek ajánljának kulturális programot Budapesten. Esterházy végighallgatott, aztán megkérdezte: „Akkor mi is most az én házi feladatom, angyalom?” Már nem tudom, végül mit ajánlott, de én megragadtam az alkalmat, és megkérdeztem tőle, miképpen üthetnék nyélbe, hogy dedikálja nekem a könyvet. Az Angelika cukrászdában adott találkozót, csak a kedvemért jött el aznap otthonról. Leült velem szemben az asztalhoz, amelyen én már izgatottan vártam, és beszélgetni kezdtünk. Úgy fél órán át cseréltünk eszmét a könyvről és a különböző irodalmi, esztétikai kérdésekről. Amikor nagy, szálkás betűvel beleírta a kötetbe a nevét, kis mosollyal a szája szögletében megjegyezte: „Angyalom, én már olyan régen találkoztam idegen nővel.”

Most, ahogy elnézem, azt látom, nem változott semmit. Ugyanolyan, mint tizenhárom éve – csak a haja lett fehérebb. Egyszer egy interjúban a riporter azt mondta neki, érződik, hogy nagyon könnyen ír. Mire ő: tévedés, ő egyáltalán nem ír könnyen. Az ő szerencséje, hogy jó mondatokat tud írni. De amíg egymás mellé tologatja őket úgy, hogy elégedett legyen a végeredménnyel... Na, az már babramunka.

A könyvben, amiből ma felolvastam, már végleges a mondatok egymásutánisága, -mellétsége, el van rendezve a szöveg. Összetartoznak a mondatai, mint a hangok, amelyeket a zenész csal elő a hangszeréből.

Egy óra az íróval és a muzsikussal. Szöveg és zene. És az érzés, hogy valami megváltozott. Egészen kicsit csak, de valami más lett attól, hogy hallottuk és láttuk őket. Mert a művészet mindig átrendezi a világot az ember körül.

Rados Virág

Jiddis sanzonok az Urániában

Ahhoz képest, hogy Norbert Glanzberg zenéje mennyire népszerű volt akár csak ötven-hatvan évvel ezelőtt francia földön, kicsit szégyenkeztem, hogy nem ismerem a nevét.

De valószínűleg sokan lehetnek így. Mindenesetre az Urániában a fesztivál záró vasárnapján a sanzon rajongói jelentek meg szép számban, míg a Jiddis szvitre kíváncsiak talán kevesebben lehettek. Pedig az volt a jobb.

Glanzberg a lengyel/ukrán Rohatynban született, zsidónak, mármint Közép-Európában zsidónak lenni már önmagában is garancia a kalandos életre. Iskoláit és a zeneakadémiát már Németországban végezte, de a náci hatalomra kerülése után célszerűbbnek látszott másutt folytatni. Franciaországba ment, ahol németnek tartották, és ezért utálták. A háború alatt bujkál (mint zsidó), és asszimilálódik a francia zenei ízléshez – de szabad zónában zongorakísérőként dolgozik. Így kerül bele a mókuserékbe, komponál, kísér, dalait ismert sanzonénekesek – Piaf, Montand – viszik sikerre.

Valahogy úgy lehetett azonban ezekkel a háromperces pillanatképekkel, mint Karinthy cirkuszpudolában hegedülő hőse: igazából titkon mindig nagy mul, a komolyabb, klasszikus műfaj vonzotta. Sosem késő, 75 éves korában I. B. Singer egyik visszaemlékező novellája a kétzongorás Jiddis szvit megírására inspirálta.

A négy kézre írt zenemű összefoglalása egy életútnak: a gyerekkori emlékekkel jut el a héttételes mű a dacos élni akarás és az öntudatos életűtvállalás kimondásáig. Glanzbergnek a háború után a filmzenéi is sikert hoztak, és ez a szvit mintha Muszorgszkij képiállításának mához közelebb változata volna megelevenedő – vagyis filmszerű – képeivel: a stett zajos piacával, az álmodozó-ábrándozó nagymama visszaemlékezésével az első táncra (szigorúan zsebkendő közvetítésével), a bölcső mellett eldúldolt altatódallal, a kavicsokkal dobáló gyerekek vidámságával, az esküvővel. De mivel az egész huszadi század végéigvalogolt az életén, része a szvitnek a kozákok pogromja és a meggyilkoltakért szóló kádis is, amelyet a karakteres Und trotzdem (És mégis) zár le, melyből süt a „Túléltek hát, próbáljunk ennek örülni!” keserű hangulata.

Mocsári Károly és Neumark Zoltán adta elő a művet, a méltóságot és vidám játékoságot, ellágyulást és szilajságot kellemesen elegyítve.

A műsort Glanzberg fiának, Serge-nek szellemes és kedves ismertetője egészítette ki, és a második részben ő kommentálta életrajzi részletekkel a színész Jordán Adél és a színész-énekes Bardóczy Attila által előadott sanzonokat. Ezek nagy örömet szereztek a francia dalok rajongóinak, habár ki-világlott, mennyire nélkülözhetetlen a sanzon sikeréhez az erős előadói egyéniség. Anélkül ugyanis, a szöveg tartalmát sem ismerve, a néző számára nem válik érthetővé, az énekes mi-ért rajong annyira ezekért.

Az első rész háttéréként a zenéhez jól illeszkedő francia híradó- és bur-

leszkrészleteket vetítettek, meg Chagall és stíltársai festményeit, a másodikban viszont hangulatfestőnek szánt fotóösszeállítást, főleg párizsi vonatkozású képekből, ám vegyítve a beállított művészfotót az internetről letöltendő vastag giccsel.

BJI

Lajkó Félix és Roby Lakatos

A két művész önmagában is, közösen muzsikálva is unikális programot sejtetett. A zeneértők és a kevésbé autentikusok is kivételes élménnyel gazdagodhattak.

Lajkó Félix (Topolya, 1974) világotutató, világszerte hegedű- és citeraművész, zeneszerző fiatalon is érett, csupa tűz, kiforrott és letisztult előadó, akinek világszerte lelkes rajongótáborra van. Zenéjét értelmetlen és felesleges is bárkihez hasonlítani, s talán ebben rejlik egyik érdeme. A művek címét nem konferálták be, a kivetítőn sem lehetett olvasni. Egy korábbi, vele készített interjúban ezzel kapcsolatosan Lajkó azt nyilatkozta: „Mindenki azt hall meg belőle, amit akar.” Akárcsak egy festmény előtt állván, ahol pedig adott a művész által jelzett téma, cím. Mégsem biztos, sőt, biztos, hogy nem mindenki azt és úgy érzékeli, ahogy ő láttatni szeretete volna.

Lajkó virtuozitása mindkét hangszeren (citera-hegedű) egyedülálló, improvizációs képessége fantasztikus. Ez valójában szőlőben, megköttőségek nélkül érvényesül a legjobban.

Játéka során egyértelműnek látszik, hogy azt teszi, azt csinálja, amit nagyon szeret, s ezt nyitottan, befogadón minden újra.

Roby Lakatossal ez év januárjában debütált közös koncerttel. Zenei világuk a különböző stílusok átjárhatóságának ékes bizonyítéka.

Lakatos, aki kétéves korától foglalkozik zenével, talán a legismertebb magyar származású cigányprímás, de szinte minden műfajban jeleskedik, magáénak érzi, legyen az klezmer, filmzene, dzsessz vagy hagyományos cigányzene. Hatévesen egy Dankó Pista-emlékkoncerten a nagy előd hangszerével léphetett színpadra...

Világszerte bővülte-varázsolta már el a közönséget, többek között a Carnegie Hallban is. A zenei világ legszínvonalasabb kiadója, a Deutsche Grammophon is szerződtette.

A két művész megjelenésében tökéletes ellentéte egymásnak, közös muzsikálásukkor tudatosan kerültek a „vonospárbanak” még a látszatát is. Felelgetős, oda-vissza inspiráló dallamfűzerek, időnként ki-kilépve ritmusból, tónusból.

Sok ráadást nem kaphatott a nagyérdemű, kemény forgatókönyv szerint hagyták el a színpadot. Maradt az élmény és a remény: nem utoljára voltunk részesei ennek a csodának.

-gáljuli-

MAGÉN ISTVÁN

Olvasonapló

Izrael Állam története (3.)

A modern zsidó állam története szervesen kapcsolódik a zsidóság hármasságba foglalható monumentális történelméhez. Az ókori héber állam vagy államiság, a kétezer éves száműzetés és a nagyon fiatal, habár potenciáljában nagyon jelentős, modern Izrael Állam, mely a kibuc-gálutot, a világ hetvennégy országából származó, az őshazába visszatelepült, egységes néppé váló zsidóságot jeleníti meg. A kultúrák különböző dimenzióiban találkozó és együttműködő, a különféle országok népeinek váltakozó tulajdonságait magukon hordozó zsidók összessége, vagyis az entitás fogalomzavarában összekeveredettek kohójában született az új ember. A hármasság tagozódás egyértelműsége vitathatatlan. Analógia, mely mintha csak a távoli időzónák összekapcsolására jött volna létre. Ezt a felosztást a történelem túlműködése hozta létre, nehéz tételei a történelem-szemléletben egységes felületeket képeznek, mintha csak a mindennapok emberének írták volna.

„A Genezáreti-tavat övező hegyekben vallásos bevándorlók egy csoportja 1939-ben megalapította Álumot (Kévék) települést. (...) További bekerített telepeket alapítottak a népes és a kissé távoli helyeken egyaránt. Május 3-án német és litván bevándorlók megalapították Dafnát (babérfá). Alig egy kilométernyire feküdt Libanon déli határától, nyugatra pedig csak hárommérföldnyire húzódott a szíriai határ. Mindjárt másnap román menekültek magánál a szíriai határnál alapították meg a Dán kibucot. Nevét attól a bibliai várostól kapta, mely Dán törzsének a központja volt, és a legészakibb hely, melyet halála előtt Mózes látott.”

Más kultúrákban kevésbé találhatunk olyan földrajzi helyeket, melyek fogalmak, szimbólumok is egyben, a liturgia részei, imaszövegek jelképpé magasodott alkotóelemei. Kívánhat-e többet egy nép annál, mint hogy hazájáról, hazájának nevééről, városainak, falvainak neveiről, tájairól azt mondhasssa: „benne lakozik az Úr”? Ez emberiség jelentős hányada úgy ébred és tér nyugovóra, hogy imádságképpen az égi Jeruzsálem utcáit járja. Ez az a kategória, mely akkor is létezik, akkor is hat, ha nem gondolunk rá, egyszerűen azért, mert ez az európai, az amerikai és a világ más részein megtelepedett zsidó-keresztény kultúrkör alapja.

„Ugyanebben a hónapban alapítottak meg egy harmadik telepet egymérföldnyire Dántól. (...) Alapítói Kelet-Európából jöttek, és a telepü-

lésnek a Seár Jásuv nevet adták (visszatérők kapuja), Ézsaiás egyik verséből.”

Elkerülhetetlen a kibucalapítás magaslatos csendjében kirobbanó feszültség, a harc. Többféle tartalom és jelentés kíséri a történeteket, a történelem igazsága tehát egyben az egymással rivalizáló erők küzdelme is, az erőseknek igazsága, a gyengébbeknek igazságtalansága.

Az Úr lakozik a T'nach történetében, az Ó értelmezésében a história igazságtalanságai igazsággá lesznek. A száműzetés emberének igazsága a kommentárokból rejlik. A módszer helyes, az egymást követő teremtmények sora a sorsok utánzása nemzedékről nemzedékre, a „Mondd el fiadnak” kötelezettsége, a hasonlóság. Az új települések égi másainak aranyfedezete a zsidó lelkekben megtalálható. Ne feledjük, az elvont jelenléte a legtöbb esetben a szó elhasználódása közben alakul ki. Jelen esetekben azonban a régi kifejezések friss, új, évezredek óta várt tartalommal telítődnek. Az „ösűj” honfoglalás révén kivirágzik a zsidó hősiesség és erő. A zsidók nyomorúságos helyzete a „gálutban”, az üldöztetések, a holokauszt rettenete ösztönző erő, a hétköznapiokba épül.

„A Házoreá (a magvető) kibucot 150 új bevándorló alapította 1936-ban... (...) A kibuc a Jezréel-völgy délnyugati peremén terült el. Az alapítók a környező hegyeken óriási erdőt telepítettek. Sokat támogatta Házoreát a kezdet kezdetén (...) Wilfred Israel, egy gazdag berlini zsidó áruház-tulajdonos fia, aki segítette a német zsidók kivándorlását is.”

Az akciók lebonyolításának legfontosabb eleme az ember, a zsidó ember, a puritán, egyszerű igénytelen, kevés szavú cionista telepes, az egyik legmagasabb erkölcsű emberideál, a kommunisztikus közösségben élő, vagyontalan, életét, testi épségét hazájáért bármikor feláldozni kész humanista kibucnyik. Az a törekvés hajtja, hogy kinyilatkoztassa a zsidó lét új perspektíváját, új filozófiáját, kapcsolatát a feltáratlan múlt szövevényes törvényszerűségeivel, a parancsolatokkal és a profétákkal, kinyilatkoztassa élete tisztaságát, a parancs beteljesítésére való elhivatottságát, a kétezer évvel ezelőtt árván maradt ország felépítésére és megvédésére való alkalmasságát. A kibucokból kerültek ki az ország vezetői, a legkiválóbb katonák, tudósok, az első művésznemzedékek, írók, költők, festők legjobbjai.

„...1936-ban alakult meg a Palesztina Zenekar. Alapítója a lengyel száрма-

zású egykori csodagyerek, Bronislaw Huberman volt, aki 1892-ben, tízéves korában hegedűjátékával Ferenc Józsefet kápráztatta el Bécsben. (...) ...a mesternek sikerült Arturo Toscaninit rávennie, hogy decemberben a bemutatkozó koncerteket vezényelje Tel-Avivban és Jeruzsálemben.”

Mendelssohn és Beethoven művei szerepeltek a repertoáron.

Csak hangosan gondolkodom Martin Gilbert: Izrael története című könyvének olvasása közben. Gondolatébresztőnek megteszi egy pohár bor, a vérpáros izraeli Yasmin. A visszaemlékezés elmélyíti az ízeket. Áttöréssel van dolgunk, minden új, a cselekvés időbeli kategóriái a dolgok jelenévé válnak, persze anélkül, hogy időérzékünk elfáradna, és a gyakorlat területéről vett példáinkat az idő tisztán antropológiai olvasata váltaná fel. A Palesztinában élő zsidók létszáma az 1936-os népszámlálás idejére 384 078-ra növekedett, a Palesztina területén élő kb. egymillió arab lakossal szemben. Tiltakozásképpen az arabok sztrájkot kezdeményeztek 1936. április 15-én, zsidókat támadtak meg, hármat megöltek a Nablusból Tulkarembe vezető úton. Az elkövetkezendő napokban egy önként alakult zsidó terroristacsoport, mely Irgun Cvá Leuminak nevezte önmagát, és amelyet csak Irgun néven vagy az Écel héber rövidítés alapján ismert meg a világ, megtorlasként arab munkásokat gyilkolt. Ennek ellenreakciójaként fegyveres arab bandák támadtak zsidók ellen. Raboltak és gyűjtögettek Jaffón és másutt, és azt követelték, hogy az angolok azonnal vesenek véget a zsidók bevándorlásának és földvásárlásának, és alakuljon arab többségű kormány.

A sztálini terror megerősödésének idejére az orosz alija majdnem teljesen megszűnt, pedig szerepe döntő jelentőségű volt a jisuv életében. 1932-ben még egy utolsóként érkezett csoport a Kinerettől délre, a Jordán és a Jarmuk találkozásánál megalapította az Áfikim (folyamok) kibucot. Kezdetben baromfitenyésztéssel és déli-gyümölcs-termesztéssel foglalkoztak, megjegyzendő, hogy harminc évvel később, a hatvanas években az izraeli ipar egyik jelentős pillérévé válva furnérüzemet hoztak létre, a szintetikus anyagok gyártásában is jeleskedtek, exportra termeltek. 1967-ben az Áfikimnek 1290 tagja volt, ezzel a legnagyobb kibuccá vált Izraelben. De ez már egy másik történet...

Térjünk vissza a harmincas évekbe, amikor a Szentföldön szinte minden nap történelmet írtak.

„A Zsidó Légión veteránjai (...) 1932. július 12-én megalapították az Ávichail mosávot Haifa és Tel-Aviv között félúton, egy széles homokdűnén. (...) Ugyanezen a széles homokdűnén Báruch Csizik – akinek nővérét, Szárát 1920-ban, fivérét, Efraímot pedig 1929-ben az arabok megölték – 1932-ben megvett egy farmot Herzlia közelében. A déli-gyümölcs-termesztés szakértője volt, és gyümölcsfák nemesítésével foglalkozott, már 1930-ban megjelentetett egy gyűjteményt a palesztinai növényvilágról szóló népi történetekből.”

Az izraeli zsidót életereje, erős hite, kimagasló intelligenciája és innovativitása, tudatosan kialakított pozitív gondolkodása és áldozatvállalása segítette át a leküzdhetetlennek látszó akadályokon. Realitásérzékén, gyakorlatiasságán, gyors helyzetfelismerésén és alkalmazkodóképességén kívül hadászati téren elért nem mindennapi sikerei azt a tulajdonságát is fényesen bizonyították, melytől a száműzetés nyomorúságos évszázadaiban leginkább megfosztották: a rettenthetetlen bátorságot.

(folytatjuk)

„Zarándokút a zsidó örökségbe Észak-Alföldön”

Európai uniós pályázatot nyert a Debreceni Zsidó Hitközség a Debrecen-Nagykálló közötti zarándokút megépítésére. A 2013-2014-ben megvalósuló, mintegy félmilliárd forint értékű beruházás nyitónapjának szeptember 15-én a Pásti utcai zsinagóga adott helyszínt. A projektindító, egész napos kulturális rendezvényt Pajna Zoltán alpolgármester, valamint a házigazda Horovitz Tamás, a hitközség elnöke nyitotta meg. Lázár János, a Miniszterelnökséget vezető államtitkár egyéb elfoglaltságai miatt nem lehetett jelen, de írásban üdvözölte a megjelenteket és a projektet. A megvalósuló zarándokútvonalhoz kapcsolódó építkezések és felújítások az elkövetkezendő 14 hónapban két településre összpontosulnak. Debrecenben egyfajta kulturális központként megújul a Pásti utcai zsinagóga, Nagykállón pedig a zsidótemető rekonstrukciója készül el. A program legfőbb célja, hogy a térségben egykor virágzó közösség több száz éves kulturális és szellemi örökségének méltó emléket állítson, s egyben a város turisztikai vonzerejét gyarapítsa.

A projekt első részében Debrecenben megújul a Pásti utcai zsinagóga és környéke, mely elsősorban koncertek, előadások, konferenciák befogadására

Prof. dr. Szilvássy Zoltán, a Debreceni Egyetem rektora

alkalmas rendezvényhelyként várja majd a zarándokturistákat. Egy információs pont kialakításával az idelátogatók audiovizuális eszközök segítségével megismerhetik a debreceni és a hajdúsági zsidóság történetét a betelepüléstől egészen napjainkig, egyben tájékozódhatnak a térség zsidó emlékhelyeiről. Megismerkedhetnek a zsinagóga udvarán lévő mikve, azaz a rituális fürdő működésével és funkciójával. Megtudhatják, milyen volt az egykori vágoda, a kóser húsfeldolgozás, és ízelítőt kaphatnak a zsidó étkezési szokásokból is, valamint bepilantást nyerhetnek a kóser borkészítés fortélyaira. Az imaház Pincegalériája a kortárs fiatal művészeknek ad bemutatkozási lehetőséget, míg az udvaron a holokauszt-emlékmű felállításával a debreceni áldozatokra emlékeznek. De gondolnak a messziről a térségbe érkezőkre is, így nekik a Bajcsy-Zsilinszky utca 26. alatt egy 20 férőhelyes zarándokszálláshelyet alakítanak ki.

A program második ütemében a nagykállói helyszínen, a zsidótemetőben lévő első jelentős magyar chászid rabbi – Taub Eizik Izsák, akit már életében is csodarabbinak neveztek – felújított oheljában (sátorszerű sírboltja) helyet kap egy érintőképernyős információs terminál, amelynek segítségével a látogatók megismerhetik a rabbi életét, illetve a róla szóló csodalegendákat és történeteket.

A projektindító rendezvényen köszöntőt mondott Vad Zsigmond református esperes, Szilvássy Zoltán, a Debreceni Egyetem rektora, Heisler András, a Mazsihisz elnöke, Zoltai Gusztáv, a Mazsihisz-BZSH ügyvezető igazgatója, Szabó György, a Mazsók elnöke, Köves Slomó, az EMIH vezető rabbija, valamint Bartha Elek tanszékvezető egyetemi tanár (Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszék).

Ezt követően Heller Zsolt, a Debreceni Zsidó Templomért és Temetőért Alapítvány elnöke bemutatta a résztvevőknek az elnyert pályázat megvalósulási részleteit, kiemelve, hogy a hazai zsidó szellemi örökség, vallástörténet és kultúra szempontjából régóta kulcsfontosságú, hiánypótló rekonstrukció kezdődik, melyet az Új Széchenyi Terv Turisztikai attrakciók és szolgáltatások fejlesztése pályázat keretein belül a 2013. és 2014. évben valósít meg a Debreceni Zsidó Hitközség.

Aser G. Ehrenfeld, Debrecen főrabija az Örökkévaló áldását kérte a projektre.

Ferenc pápa imádkozik a zsidókért

Ferenc pápa arra kéri a zsidókat, hogy őrizzék meg hitüket a holokauszt és a történelem során ellenük elkövetett többi szörnyűség ellenére, és megerősítette, hogy a zsidóság a kereszténység szent gyökere.

Ferenc pápa nyílt levélben közölte ezen véleményét, amit Eugenio Scalfarinak, az ateista olasz újságírónak, a Repubblica című liberális újság alapító szerkesztőjének küldött.

A Repubblica címlapján közölte a pápa levelét, amelyben Scalfarinak a hozzá intézett, a hittel és a vallással kapcsolatos kérdéseire, felvetéseire válaszolt.

A pápa megerősítette, hogy nyílt párbeszédre van szükség a nem hívőkkel, akiket mellesleg szintén a társadalom hasznos tagjainak tart.

A pápa Scalfari azon érdeklődésére is reagált, miszerint „Mit mondjunk zsidó testvéreinknek arról az ígéretéről, amit nekik tett Isten: minden semmissé válik?”

„Higgyen nekem – írta a pápa –, ez az a kérdés, ami leginkább próbára tesz minket, keresztényeket, mert Isten segítségével – főleg a Második Vatikáni Zsinat óta – újra felfedeztük, hogy a zsidókkal azonosak szent gyökereink, ugyanazon töről sarjad a mi Krisztusunk is.”

Mivel hazájában, Argentínában a pápa jó kapcsolatot ápolt a zsidókkal, gyakran imádkozott értük is, főleg amikor gondolatai a szörnyű emlékü soára terelődtek. A levél így folytatódik: „Pál apostol szavaival élve, a zsidók összes hányattatásuk ellenére megőrizték hűségüket az Örökkévalóhoz, és ezért soha nem lehetünk nekik elég hálásak, sem mint egyház, sem mint emberiség.

Ferenc arra is kitért, hogy a zsidók jó példát mutatnak a keresztények számára. Pontosan amiatt, mert annak ellenére megőrizték hitüket, amin keresztülmegtek. Mindenkinek hinni kell a Megváltó újbóli eljövételében, és a keresztényeket sem szabad hogy eltántorítsák azok a negatív élmények, amiket átéltek.

(Forrás: forward.com)

Ítélet

**A sírokból egyszer majd felkelnek az árnyak,
Elindulnak, meg-megállnak,
Talán keresnek, talán találnak,
Hogy számot adjanak,
Életnek-halálnak.**

**A sírokból egyszer majd felkelnek az árnyak,
És újból abba a régi, szörnyű sorba állnak,
Merőn nézve sorolják a sorsuk,
Mögöttük vádlón széttört életkorcsuk.**

**A sírokból egyszer majd felkelnek az árnyak,
Kik jeltelen sírokban a Messiásra várnak,
S kit most hazug érdekek őriz lapítva-sunyítva,
A politika s a sötétség más ezer arca.**

**Aki a puskát s korbácsot fogtad ott,
(S magyar parancsnok
Adta ki magyarnak,
Magyar szóval a parancsot.)
Jobb már most tudnod,
Az árnyak majd elindulnak feléd,
S nem lesz hová futnod!**

Szentkirályi György

APRÓHIRDETÉS

VEGYES

Üzemorvosi, házi orvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITA-PHARM. Hétfő-szerda 15-16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. Telefon: 320-4778. www.drviragantal.hu és www.mini-implantatum.hu

Manikűr, pedikűr. Hívásra házhoz megyek. 06-20-551-4580.

Otthoni szakápolást vállalunk Budapest területén, szükség esetén egyedi szakorvosi ellátással és gyógyászati segédeszközök helyszíni telepítésével. Együttműködünk a házi orvossal, kórházi szakorvosokkal. Kóser étkezést is biztosítunk. Szakmai működési engedéllyel és felelősségbiztosítással rendelkezünk. Tartós megrendelés esetén árkedvezményt adunk. E-mail cím: alarmcentrum@alarmcentrum.hu, 24 órás telefon: +36-30-443-1016.

Licites eljárással eladó ingatlanok!

Bp. III., Czetz János u. 67. sz. alatt 30 m²-es garázs. Kikiáltási ár: 2 000 000 Ft.

Gyömrőn 730,35 m²-es kastély 9398 m²-es telekkel és 9758 m²-es kerttel. Kikiáltási ár: 95 000 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 604 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 603 m²-es telek. Kikiáltási ár: 3 860 000 Ft.

Balatonkenesén közmű nélküli, 620 m²-es telek. Kikiáltási ár: 4 000 000 Ft.

Sárbogárd, Ady Endre úton 38 m²-es, egyszerűs, komfortos örökklakás. Kikiáltási ár: 3 900 000 Ft.

Göd, Teleki Pál utcában 535 m²-es telken 53 m²-es, kétszobás, összközműves, teljes lakóingatlan mellékléppel (9,4 m²). Kikiáltási ár: 12 000 000 Ft.

Az ingatlanokról a 30-355-9541 vagy a 30-217-3460 telefonszámon lehet érdeklődni munkaidőben.

Tóthné Hívös Katalin fogtechnikus mester. Fogsorok, hidak készítése, javítása soron kívül. Fogszabályozó, fogfeghítő. Fogászati háttér biztosított. Szolid árak. Mozgáskorlátozottakhoz házhoz megyünk. Hétfélig ügyelet. 1013 Bp., Krisztina krt. 51. fszt. 1. Déli pályaudvarhoz közel. 06-30-222-3016, 06-1-356-9372.

KASTÉLYOK BERENDEZÉSÉHEZ vásárolok nagyméretű, kisméretű festményeket, **EZÜSTTÁRGYKAT**, 12 vagy 6 személyes (akár hiá-

nyos) evőeszköz-készletet, cukordobozokat, gyertyatartókat, tálcaikat stb., Kovács Margit, Gorka kerámiáit, herendi, meissen, Zsolnay porcelánokat, régi álló, fali, asztali díszórákat, antik, barokk bútorokat, tabernákulumot, szekreteret, reneszánsz dolgozószobát, bronz-, fa-, márványszobrokat (hibásakat is). Teljes hagyatékért első vevőként a legmagasabb árat fizetem, **KÉSZPÉNZBEN.** Díjtalan kiszállás, értékbecslés, vidékre is. **Üzlet tel.: 201-6188, 06-20-323-4104.**

Színes és fekete-fehér nyomtatás, másolás, plakátnyomtatás, könyvnyomtatás, névjegykészítés a Mammot I.-ben, a II., VI., IX. kerületekben. Messinger Miklós, 06-20-934-9523, www.rcontact.hu

Budapest belvárosában üdüljön fél áron. +36-20-935-4867.

Magángyűjtő kiemelten magas áron vásárol készpénzért antik tárgyakat és teljes hagyatékot. Kiszállás, értékbecslés díjtalan. 06-20-249-8742, 06-70-947-8378, e-mail: robertosilverkft@gmail.com

Eladó Dohány utcai zsinagógához közel 3 szoba-hallos, utcai, tehermentes, luxus örökklakás beköltözhetően. Irányár: 24 millió Ft. Részletekről érdeklődni magánszemélyeknek: 06-30-397-5703.

Az izraeli önkéntes munka ősszel és télen is folytatódik. Gyere velünk segíteni te is! Csoportok indulnak: no-

vember 10.–december 1., december 1–22., december 22.–január 12., január 12.–február 2. Jelentkezés: Iljano@freemail.hu, 06-20-233-8454, vagy személyesen keddenként 16 és 17 óra között az Izraeli Kulturális Központban!

Az újpesti zsinagógára néző, örök panorámás, 124 m²-es, ötszobás, dupla komfortos, belső kétszintes lakás csendes utcában lévő, új építésű társasházban eladó, a 3-as metrótól hárompercnyi sétára. 06-30-295-6963.

Vital-Lux-Dentál Fogtechnika. Négy generáció. Allergiamentes biofogorvoskészítés, javítás, kerámiahidak, cirkonpótlások, harapásemelő, fogfeghítő sín készítése. Telefon: +36-70-272-4217, web: www.fogsor.eu

Társalgást, bevásárlást vállal gyermektelen, középkorú hölgy 70–80 év körüli egyedülálló úrnál, hölgnél. 06-20-943-7446.

Gyűjtő venne bélyeggyűjteményt, képeslapokat. Este: 322-8439, 06-20-522-5690.

Aktív ötvenes nő vállal sofőrszolgálatot, gyerekfelügyeletet, bevásárlást, ügyintézt, társalgást, recepció munkát. 06-30-966-1849, bea.regos@t-online.hu

HÁZASSÁG

Deborah színvonalas társalkodót szeretettel várja az ismerkedni vágyókat. 06-30-469-9411, 06-1-240-0090.

53 éves özvegyasszony társat keres. judit.steiner@citromail.hu

ZSIDÓ VILÁGHÍRADÓ

Izrael

Az 5774. zsinagógái év beköszönése előtt a Központi Statisztikai Hivatal közzétette az ország népességére vonatkozó adatokat. Izrael lakossága 8,081 millió fő, ami az elmúlt évhez képest 1,8 százalékos növekedést mutat. A zsidók 75,1, az arabok 20,7, keresztények és más vallásúak a lakosság 4,2 százalékát képviselik. Az államalapítás, 1948 óta a zsidó népesség kilencszeresére növekedett. Tavaly 23 000 új bevándorló érkezett az országba. A születések száma 160 749, a halálozásoké mintegy 40 000 volt. Az elmúlt évben 65 000 házasság és 15 000 válás történt. A külföldi látogatók száma meghaladta az ötmillió főt.

Belgrád

Ruben Funks, a Szerbiai Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke a londoni The Independent lapnak adott nyilatkozatában tiltakozott az ellen, hogy az egykori belgrádi Topovske Stupe koncentrációs tábor helyén bevásárlóközpont létesüljön. A Delta vállalat „erkölcsi jóváhagyást” kért a hitközségtől, amit a közösség már több ízben „erkölcsileg” elutasított. *Aleksandra Fulgozi*, a Műemlékvédelmi Hivatal igazgatója is ellenezte a tábor épületeinek lerombolását, amelyek „megmutatják az embereknek, hogy a holokauszt idején itt mi történt”. Az egykori Jugoszláviában 1941-ben 82 500 zsidó élt, közülük számosan csatlakoztak a Tito marsall által vezetett fegyveres ellenálláshoz. A holokauszt és a második világháború után hittestvéreink száma 14 000 főre csökkent. Szerbiában jelenleg 1500–1800 zsidó él.

Peking

A közelmúltban a „Japán agresszió elleni harc” múzeumában megnyílt az „Auschwitz – a haláltábor” című kiállítás, amely az első holokauszttal foglalkozó bemutató a kínai fővárosban. A falakon elhelyezett képek a táborok szörnyűségeit mutatják, a vitrinekben

pedig a deportáltak csíkos ruhái és más használati tárgyai láthatók. A kiállítás párhuzamot sugall a japán megszállók kegyetlenségei és a náci büntetési közzét. A rendezők külön figyelmet szenteltek Ho Feng-Shan egykori bécsi főkonzulnak, aki 1938–40 között mintegy kétezer osztrák zsidónak adott a megmenekülést jelentő kínai vízumot. A diplomata a Jad Vasem igazai között is szerepel. Néhány hét alatt mintegy 70 000 érdeklődő kereste fel a pekingi emlékkiállítást. Az Európába látogató kínaiak közül tavaly mintegy hétezeren – köztük *Wen Csi-pao* miniszterelnök – jártak Auschwitzban.

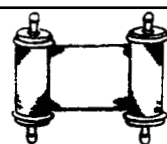
Madrid

Sajtójelentések szerint a jobbközép irányzatú Néppárt képviselőinek egy csoportja kiegészítést ajánl az oktatási törvényhez, amely többek között előírja a soá történetével való foglalkozást is. *Isac Querub*, a Spanyolországi Zsidó Hitközségek Szövetségének elnöke szerint a javaslat „jelentős haladást jelent, de kívánatos lenne, hogy a diákok a zsidó nép történetét is jobban megismerjék”. *José Ignacio Wert* oktatási és kulturális miniszter a tárca és a zsidó közösség képviselőinek részvételével egy bizottság felállítását javasolta, amelynek tagjai elkészítenék a törvényjavaslatot és a pártokkal is egyeztetnék. *Isac Querub* kijelentette, hogy a spanyol fiatalok egy része előítéleteket és torz véleményeket hordoz a zsidókról, ami elfogadhatatlan. „A tudatlanság ellen a legjobb eszköz a felvilágosítás.”

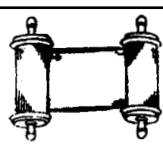
kovács

– A 107/302 kiegészítő munkásszá-
zad a XIII. ker., Reitter Ferenc u. 24.
sz. alatt levő emléktáblájánál 2013.

IMAI DÓK

Templomok	Péntek este Okt. 4.	Szombat reggel Okt. 5.	Péntek este Okt. 11.	Szombat reggel Okt. 12.
Dohány	18.00	9.30	18.00	9.30
Frankel L. út 49.	18.30	10.00	18.30	10.00
Hegedűs Gy. u. 3.	18.00	9.00	18.00	9.00
Vasvári P. u. 5. (lubavicsi)	18.30	9.00	18.30	9.00
Thököly út 83.	18.30	9.00	18.30	9.00
Hunyadi tér 3.	17.30	9.00	17.30	9.00
Bethlen tér 2.	17.30	9.30	17.30	9.30
Nagyfuvaros u. 4.	17.40	8.00	17.30	8.00
Rabbiképző-ORZSE (Scheiber S. u. 2.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Kazinczy u. 27.	18.00	8.00	17.50	8.00
Alma u. 2.	18.00	8.45	17.50	8.45
Kórház (Amerikai út 53.)	17.30	7.30	17.25	7.30
Páva u. 39.	18.00	9.00	18.00	9.00
Dózsa Gy. út 55.	18.00	9.30	18.00	9.30
Berzeviczy u. 8.	18.00	9.00	18.00	9.00
Károli G. tér 5.	18.00	9.00	18.00	9.00
Visegrádi u. 3.	18.00	9.00	17.50	9.00
Desseffy u. 23.	18.00	9.00	17.50	9.00
Teleki tér 22. (szefárd)	18.00	8.45	17.50	8.45
Pesterzsébet (Zamárdi u. 7.)	17.30		17.30	
Vidéken				
Hódmezővásárhely (Szt. István tér 2.)	18.00		18.00	
Vác (Eötvös u. 3.)	18.00		18.00	
Kecskemét (Nagykőrösi út 5.)	18.00		18.00	
Székesfehérvár (Várkörút 19.)	18.10		18.10	
Győr (Kossuth L. u. 5.)	17.00		17.00	
Szeged (Gutenberg u. 20.)	18.00	9.00	18.00	9.00
Debrecen (Pásti u. 4.)	17.30	8.00	17.20	8.00
Nyíregyháza (Mártírok tere 6.)	17.30	8.00	17.20	8.00
Miskolc (Kazinczy u. 7.)	17.00	8.00	17.00	8.00
Pécs (Füred u. 1.)	18.30	10.30	18.30	10.30
Kiskunhalas (Petőfi u. 1.)	18.00		18.00	
Szombathely	18.00		18.00	
Kaposvár (Berzsenyi u. 14.)	18.00		18.00	
Nagykanizsa (Fő u. 6.)	18.00		18.00	
Keszthely (Kossuth L. u. 20.)	17.00		17.00	

NAPTÁR

Október 4. péntek	Tisri 30.	Gyertyagyújtás: 5.59 Ros chodes 1.
Október 5. szombat	Chesván 1.	Szombat kimenetele: 7.01 Ros chodes 2.
Október 11. péntek	Chesván 7.	Gyertyagyújtás: 5.46
Október 12. szombat	Chesván 8.	Szombat kimenetele: 6.48

Programajánlat

OKTÓBER

Spinoza Színház
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

3. (csütörtök) 19 óra: Spinoza-gála

7. (szerda) 19 óra: Gardénia – szindarab

8. (kedd) 19 óra: Zsolnai Júlia: Én nem vagyok magyar?!

10. (csütörtök) 19 óra: Takács Bence Ervin: Hideg vízben fürdetett gondolatok

13. (vasárnap) 19 óra: Hagymát Hagymával! – Pesti Zenés Mese Kabos Gyuláról

14. (hétfő) 19 óra: Odesszai kocsmadalog

15. (kedd) 19 óra: Kéri László: Hephupás út a választásokig

17. (csütörtök) 19 óra: Heller Ágnes estje

20. (vasárnap) 19 óra: Ungvári Tamás estje: Don Juan, avagy a csábítás trükkje

22. (kedd) 19 óra: Csehül vagyok. Cseh Tamás-est

26. (szombat) 19 óra: Bach Szilvia, Tallós Rita: Alt Duett

27. (vasárnap) 19 óra: Goda Gábor: Zsidó mesék és legendák

28. (hétfő) 19 óra: Spinoza & Rembrandt – vígopera

október 13-án 10.00-kor koszorúzással egybekötött megemlékezést tart, melyre mindenkit szeretettel várunk. A még élő bajtársak.

– Hétközi istentisztelet. A Nagyfuvarosban reggel 7 óra, vasárnap 8 óra, este október 1-jétől 6, fél 6, negyed 6, 4 óra (hetenként változó).

29. (kedd) 19 óra: Agnes, Isten báránya – dráma

30. (szerda) 19 óra: Gábor György: Talmud, Tóra és a többiek 31. (csütörtök) 19 óra: Fellegi Balázs: Leonard Cohen és a többiek

Generációk Klubja
(VI. ker., Hunyadi tér 3. főemelet)

7. (hétfő) 15.00: Breuer Péter Közel-Kelet-szakértő évadnyitó előadása.

14. (hétfő) 15.00: Kulcsár Emese, a Csokibutik tulajdonosa mesél és kínál.

21-én a klub műszaki ok miatt zárva lesz.

28. (hétfő) 15.00: Vencel György kántor a klub vendége.

A fejlesztő program és a gyógytorna első foglalkozásának időpontja: október 10.

Herman Klub
(1075 Budapest, Síp u. 12. fszt.)

3. (csütörtök): Irodalmi délután
8. (kedd): Ismerkedés a héber nyelvvel

9. (szerda): Teadélután

10. (csütörtök): Játék, vetélkedő

15. (kedd): Filmklub

16. (szerda): Egész napos kirándulás Gyöngyös-Kékestetőre, előzetes jelentkezést kérünk

17. (csütörtök): Sakkverseny

22. (kedd): Kreatív kézműves műhely

24. (csütörtök): Játék, vetélkedő

29. (kedd): Filmklub

30. (szerda): Beszélgetés aktuális kérdésekről, meghívott vendégünk Breuer Péter külpolitikai szakértő, újságíró

31. (csütörtök): Ismerkedés a héber nyelvvel

A klubprogramok 14 órakor kezdődnek.
A Herman Klub munkatársai minden érdeklődőt szeretettel várnak.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek

Szövetségének lapja

1075 Budapest, Síp u. 12.

Telefon/fax: 322-2829

E-mail: ujelet@bzsh.t-online.hu

Főszerkesztő:

Kardos Péter

Olvasószerkesztő:

Gábor Zsuzsa

Kiadótulajdonos:

Mazsihisz

Előfizetési díjak:

Belföldön: 1 évre 4800 Ft

Külföldre 6800 Ft/év

USA és Izrael: 7500 Ft/év

Az összeg valutában is befizethető

az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:

11707024-22118480

OTP SWIFT kód:

(BIC) OTPVHUHB

IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000

Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap

Üzletág, előfizethető a kiadónál.

Postacsekk: 11707024-22118480

Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk

intézése a 06-(80)-444-444-es ingyenes

zöldszámon.

Szedés, tördelés:

WolfPress Nyomdaipari Kft.

Nyomdai munkák:

mondAt Kft., www.mondat.hu

Felelés vezető: Nagy László

ISSN 0133-1353

„Anna, te hülye vagy?”

Meg kell bocsátaniuk a fenti csúnya szót, hisz ezzel a címmel jelent meg Sándor Anna könyve. (Egyrészt saját, másrészt az Ab Ovo kiadásában.) Tudják, ő az a szőke hölgy, aki tulajdonosa a Spinoza Kávéháznak és Színháznak. Az ember éveket csak odajár, és fogalma sincs arról, hogy „mi van”? Hogy ezt az egészet valaki magán-erőből hozta létre? És különben is, miért álldogál szőkesége minden előadáson, a hátsó sorokban?

Könyve megjelenése és a Klubrádióban készült interjú után jelentkeztem be nála egy kis beszélgetésre. Kedves és mosolygós volt, mint mindig.

– Anna! Tisztázzuk, tényleg hülye vagy? Netán pont az ellenkezője?

– Ezt majd a kedves olvasó leszűri, én csak annyit tennék hozzá, hogy 10 éves a Spinoza Színház, amit 10 éve úgy tartok fent, hogy a működéséhez egyetlen forint támogatást nem kapok.

– Úgy kell neked! Miért hagytad ott Hollandiát és a jó szakmádat?!

– Valóban. A Közgazdasági Egyetem elvégzése után a Világgazdasági Kutatóintézet munkatársra lettem. 1975-ben moszkvai tartózkodásom idején megismertem a holland férjemet, aki fizikus és zeneszerző. Megszülettek a fiaim, ma már mindkettő önálló egzisztenciával rendelkeznek. 2003-ban gondoltam egy nagyot, és hazajöttem, hogy létrehozassak valami okosat, szépet. Olyanra vágytam, ahol az emberek összejönnek, és szellemi produktaik alapján egy műhely alakul. Mindezt annak ellenére építettem fel, hogy sem művészeti, sem vendéglátó-ipari, sem vállalkozó háttérrel nem volt.

Sándor Anna

– Ez megtörtént. Hogyan kezdte el bele?

– Először a helyet kellett megvennem. Megvettem egy csödbe ment szaloncukorgyárat a Dob utcában. A gyárat szét kellett bombáznai, a gépeket elvitetni (mellesleg a csödbe ment szaloncukorgyár tartozásait is ki kellett fizetnem), majd a színházat-éttermet-kávézót-galériát felépíteni. Mindez még nem minden, ehhez jöttek még a működés kezdeti veszteségei és a kezdeti nagy marketingköltségek. Körülbelül 1 millió eurós beruházásról beszélünk, persze ennek nagyobb része hitel. Az magától értetődő, hogy a színház végig veszteséges marad, hiszen egy 70 fős színház nem tudja magát fenntartani. Ezért pályázunk már 10 éve egyfoly-

tában, de mindhiába! Míg a színházunk működéséhez soha nem kaptunk támogatást, egy-egy produkcióhoz néha leesik valami kicsinyke összeg.

– Nem vagyok egy pénzügyi szakértő, de mégis megkérdelem, hogy mekkora a ráfizetés?

– Nagyon sok. Maradjunk ennyiben. A vendéglőt nem én működtetem, így annak nyeresége vagy vesztesége nem az enyém. De gondolj bele a színházba: ha egy darabnak csak 3 szereplője van, az három gázi, plusz a rendező, a technikus, a marketing, a hűtés, a fűtés, a takarítás, a programfüzet grafikai, nyomtatási költsége stb. Miközben a bevétel maximum 70-szer 2000 Ft, azaz összesen 140 000 Ft lehet. A színházba mind a mai napig be kell tenni pénzt. Egy új darab létrehozása pár millió forintba kerül, míg jó esetben pár száz ezer forintot tudunk ehhez különböző pályázatokon nyerni.

– A programok összeállítása, megszervezése, színészekkel, írókkal való egyeztetés mire háruul?

– Van egy munkatársam, Véner Orsolya, akire a színészekkel való egyeztetés lehetetlen munkája háruul, a programok összeállítását pedig magam csinálom.

– Ennyi pénzzel, energiával Tahiti-ban egy szigetet is vehetnél volna.

– Nem lett volna életszerű. Ennyiért talán nem is lehetne szigetet venni, de mit is csinálnék Tahiti-ban?! Itt legalább kiélhetem a közösségépítő erőmet, igaz, közben dühönghetek, no meg fizethetek is!

– Ennek ellenére állandó mosoly van rajtad.

– Ez a sikeres előadások és a visszajelzések miatt van! Ki hitte volna, hogy a mai kamaraoperáinknak – mint például A Guru, (Popper Péter-jelenség), Frida (Frida Kahlo életéről szóló darab) vagy a legutolsó vígopera: Spinoza & Rembrandt – ekkora sikere lesz.

– Apropos! Rendszeresen szerepelsz mint író a színlapokon, a férjed (Henk Nieland) pedig mint zeneszerző. Téged az Isten is művészembernek teremtett, nem pedig üzletasszonynak!

– Sem művészember, sem üzletasszony nem vagyok, viszont az írás régi barátom! Sok könyvet írtam, nagyobbik részüket hollandul Hollandiában. Ezeknek egy részét több nyelvre, többek között japánra és héberre is lefordították. Magyarul a Hollandiáról és a Szibériáról készült művem jelent meg, valamint a mostani kötet (Anna, te hülye vagy?), amiben a Spinoza turbulens tíz évét mesélem el.

Végezetül, bárki megállapíthatja, hogy Anna fantasztikus programokat hoz össze. Csemegézzünk csak az októberi műsorból: Makótól Jeruzsálemig, Én nem vagyok magyar? – Kéri László választási sorozata, Ungvári Tamás és Heller Ágnes előadásai, Odesszai kocsmadalog, Zsidó mesék és legendák, Kabos Gyula, Leonard Cohen, a pénteki klezmeresték stb. Szóval itt minden a zsidó kultúra továbbélését szolgálja. Anna! Szerintem bejött ez a vállalkozásod!

-zseta-

...és ideje van a nevetésnek

A pincér kiviszi a megrendelt sört. A vendég ránéz a korsóra, túl soknak találja a habot, és megszólal:

– Főúr kérem, én nem borotválkozni, hanem inni akarok!

***

– Kérem, ebben a tyúkhúslevesben nincs hús!

– Na és! A halászlében sincs halász!

Tíz éve halt meg Teller Ede. A kilencvenes években ellátogatott a Mazihsz székházába is, ahol Schweitzer József és Landeszman György főbbik áldották meg a tudóst

SPÁNN GÁBOR

Vidám Park

Fogadják akár kibeszélő show helyett, elárulom: én társadalmi szokás szerint későn nősültem, 42 éves koromban. Áldott emlékü édesanyám azzal vigasztalt, hogy sag schon, megspóroltál legalább két válást. Mai eszemmel már tudom, hogy több mint 30 évvel ezelőtt én már magam bevezettem a rezsisökkenést családom számára, amiért ma politikusok török magukat. Ehhez tartozik az is, hogy megérte várni: a mindnyájunk által rajongásig szeretett és tisztelt Scheiber Sándor professzor – akkor az Országos Rabbiképző Intézet igazgatója – rabbinikus és tudományos munkája mellett kedvenc szabadidős tevékenységként sádcenolással is foglalkozott. Így történt, hogy miután eltemette édesanyját, belekotort okmánybélyeg méretű leltárcetlijei közé, és két centiméterről olvasva, az egyik papírra rábökött: megvan a jövődbelid! Ezután ismertetett össze egy péntek esti kiduson volt menyasszonyommal, akivel 33 éve boldog házasságban élek. Mindezt azért mesélem el, mert nekem viszont egy templomi társam arra panaszkodott, hogy rettentően unja eladósorban levő fia tesztosza párkeresését. Mint elmondta, nem talál számára egy huszonéves fiúhoz illő rendes zsidó lányt, na meg ott van köztük a generációs ellentét: akit ő ajánl, annak eleve vesztett ügye van fiánál, akit pedig a gyerekek találnak, az, hogy az internet ismerkedési oldalairól merít. Ebből már különböző furcsa és kellemetlen szituációk születtek. Legutóbb együtt nézték meg egy gyönyörű hölgy képet, akinek paraméterei stimmeltek, neve is kinézete alapján zsidó lány is lehetett, és csipkeverő jellegre hirdette magát. A fiút az élő találkozóra lelkiileg és fizikailag felkészítették, és izgatottan várták az eredményt. A lelobozódott fiatalember este hazajött, és elmondta, hogy megvolt a randevú, minden igaz, de több baj is volt. A hölgy már csipkeverő lehetett Rákosi Mátyás alatt is, a feltett fénykép minimum 20 éves + áfa. Az is gondot okozott, hogy amint a fiú bemutatkozott, a hölgy végignézett rajta, és ezt kérdezte: Mondja, fiatalember! Maga zsidó? Barátom fiát ezzel nem lehetett zavarba hozni, öntudatosan visszakérdezett: Igen, az vagyok, és ez önnél probléma? Nagyon is – felelte a nő –, mert a mamám megmondta, hogy minden bajunknak a zsidók az okozói, és ők ölték meg Jézuskát is! A fiatalember ezután leplezni sem próbálta családottságát, nyelt egyet, és ennyit mondott: szép teljesítmény magácskától, hogy még emlékszik arra, mit mondott az édesanyja... Mint mondani szokták, kinek sikerül, kinek nem... Csupán nosztalgiából nyárutón kimentem a Vidám Parkba, tudván, hogy ifjúságom egyik kedvenc szórakozóhelye az eutanázia állapotában van, és miután nincs elég pénzem, hogy megvegyem a meghirdetett elvarázsoló kastélyt, utoljára még körülnézek. Amikor odaértem a „lökd meg a kecskét” játékhoz, időben visszarepültem vagy 50 évet. Ez a kutyú már az én ifjúságomban is ugyanígy állt, igaz, hogy akkor 50 fillérért lehetett lökni. Aki nem tudná, ez egy erőpróba: egy fogantyúval ellátott kb. 4-5 kilós önsúlyú kecskét egy meredeken felfelé ívelő sín aljáról meg kell lökni egy kézzel, és ha az eléri fönt a céltáblát, kigyullad egy piros lámpa, bizonyítván a játékos erejét, és jár érte valami ajándék.

A játék nál egy valódi család várakozott. Férj, feleség és kisgyerek előttem fizetett be egy menetre. Az apa fiatal, igazi mai vállalkozó típus, méregdrága szerelésben, az asszony az úgazdagok izléstelenségével agyonékszerelve, és a kislányon a nyugati divatlapokban található legrágább gyerekholmi. Magamban nyugtáztam, hogy ellentétben zsinagógai barátom fiával, ezeknek sikerült egymásra találni. A dolog önmagában is anakronisztikus volt, mert a gyermekük hatévesforma, szép kislány volt, akiről virított, hogy apró kezével meg átfogni is nehéz a játék fogantyúját, nemhogy három méterre felfelé ívelő sín aljáról meg kell lökni egy kézzel, és ha az eléri fönt a céltáblát, kigyullad egy piros lámpa, bizonyítván a játékos erejét, és jár érte valami ajándék.

Ekkor úgy kellett magam visszatartani, hogy ne szóljak oda neki: Asszonyom! En ugyan csak itt láttam meg önöket, de a maga helyében jobban megnéztem volna a kecskét is, mert a szakáll alapján lehetne ez is akár zsidó.

Hogy a barátom fia mikor és hol talál magának társat, arra a Vidám Parkban sem tudtam rájönni.

Biztosítani akarjuk a zsidó nép és Izrael Állam létének folytonosságát

Az Ön anyagi támogatása is hozzájárulhat ehhez.

Adakozzon a Keren Hayesodnak, a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt!

A Keren Hayesod képviselőjében minden hónapban Budapestre érkezem. Örömmel elbeszélgetnék Önnel Izrael történelméről és hagyományairól!

Eli Keidar (Kardos), tel. 06-30-715-4136

Izrael támogatása: www.kh-ua.org.il
E-mail: legacy@kh-ua.org.il